

UNIVERZA EDVARDA KARDELJA
V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZGODOVINO

D2643

17
partizanskih pesnikov.

170 pesmi
o
italijanskem odporu
s
pesniškim
uvodom
in
epilogom

IZBOR IN PREVOD JOLKA MILIČ

REVIJA ZA ZGODOVINO NOB IN OHRANJANJE REVOLUCIONARNIH TRADICIJ

USTANOVITELJ REVIJE

republiški odbor Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Slovenije

REVIJO IZDAJA

*Založba Borec**Revija izhaja ob denarni podpori Kulturne skupnosti Slovenije*

IZDAJATELJSKI SVET

Jože Artnak, mag. Vida Deželak, France Filipič, Martin Ivanič, Albert Jakopič, dr. Božidar Jezernik, Vladimir Kavčič (predsednik), Ivan Križnar, mag. Boris Mlakar, dr. Dušan Nečak, Bogdan Osolnik, Janez Vipotnik, dr. Miro Stiplovšek

UREDNIŠKI ODBOR

Franček Bohanec, dr. Božidar Jezernik, mag. Boris Mlakar, dr. Dušan Nečak, Božo Repe, Milena Štrajnar, Rapa Šuklje

GLAVNA IN ODGOVORNA UREDNICA

Milena Štrajnar

LEKTORICA

Sonja Likar

OBLIKOVANJE IN TEHNIČNA UREDITEV

Cveta Stepančič

TAJNICA

Mira Puntar

CENA

*Celoletna naročnina 5.000 dinarjev, za tujino 12.500 dinarjev – posamezna številka 500 dinarjev.**Cena te številke 15.000 dinarjev.*

ŽIRO RAČUN

50101-603-45772 (revija Borec)

DEVIZNI RAČUN

*50100-620-107-257300-3105/4 (revija Borec)**NAKLADA 2.200 izvodov*

NASLOV UREDNIŠTVA IN UPRAVE

*Revija Borec, 61001 Ljubljana, Miklošičeva 28/I – poštni predal 203, telefon 320 477**Sprejemne ure ob ponedeljkih, sredah in petkih od 7. do 12. ure*

TISK

*Tiskarna Tone Tomšič, Ljubljana, Gregorčičeva 25a**Oproščeno prometnega davka po pristojnem mnenju**Republiškega komiteja za informiranje št. 33-316/72 z dne 2. decembra 1982*

REVIJA BOREC JE BILA Z UKAZOM PREDSEDNIKA REPUBLIKE JOSIPA BROZA TITA OB PETINDVAJSETLETNICI IZHAJANJA ODLIKOVANA Z REDOM ZASLUG ZA NAROD S SREBRNIMI ŽARKI

REVIJA BOREC JE PREJELA ZA POSREDOVANJE IN RAZVIJANJE VREDNOT NARODNO-OSVOBODILNEGA BOJA IN REVOLUCIJE NAGRADO VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA ZA LETO 1982, KI JO PODELJUJE REPUBLIŠKI ODBOR ZZB NOV SLOVENIJE

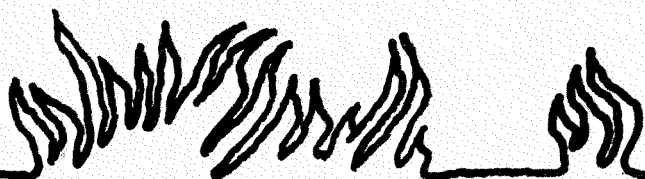

2442/87

17
partizanskih pesnikov

170 pesmi
o
italijanskem odporu
s
pesniškimi
uvodom
in
epilogom

IZBOR IN PREVOD JOLKA MILIČ

MOJA PESEM NI LE MOJA PESEM,
TO JE KRIK NAS VSEH!
MOJA PESEM NI LE MOJA PESEM,
TO JE BOJ NAS VSEH!

KAJUH

Skoraj pol stoletja je že minilo od druge svetovne vojne, pa je kljub temu še vedno srhljivo vzeti v roke poezijo, ki je nastala sredi vojne. Tako živa je v svoji neposrednosti. Pesnik tedaj ni pisal verzov iz ljubezni do poezije, marveč krike, ki jih je izzvalo v njem človeško trpljenje. Tudi razmišljanje o pesniških dosežkih tistega razklanega, lahko rečemo, golega časa ni delo, ki bi terjalo od nas poetsko znanje. Pesem med borci (in samo to je partizanska poezija) je imela posebno funkcijo. Izhajala je iz dejstva, da partizanski pesnik ne išče svojega (individualnega) razmerja do družbe, marveč je sam z vsem svojim bitjem v družbeni borbeni funkciji. Tako se je sredi dvajsetega stoletja ponovilo to, kar pozna kultura iz prvih svitov človeške civilizacije: pesnik je poistoveten s skupnostjo, ki ji pripada, čustveno angažiran, njegova pesem ni le njegova, marveč pesem skupnosti in slehernega posameznika v njej. Partizanska umetnost ne pozna ustaljene prakse individualnih lirskih pesnikov, pri kateri pesnik teži k temu, da si sam izbere tematiko in izrazna sredstva. Pesnik boja je zunaj te svobodne izbire.

Pesmi v tem izboru so pesmi italijanskih partizanov, a so po skupnih lastnostih odporiške poezije prav tako pesmi nas vseh. Nastale so med vojno, spočete v nespečih nočeh in na neskončnih tveganih pohodih, ali po njej, kajti pesem, ki jo je zarodil boj, ne zamre. Četudi ima poznejši datum zapisa, je iskati njen izvor v najtemnejših kotičkih minule groze. Zanj velja, da potiska v ospredje tisto, česar je partizan oropan: svobodo, mir, enakost, pravico do življenja, dom, gibanje . . . Partizanska pesem, ki jo čas potiska v pozabljenje, se vselej prebujajo, kadar pesniki zaslutijo, da jih zgodovinski čas zopet lahko vrže v položaj – nesvobode, nemiru, neenakosti . . . Protestništvo se poveže s strahom. Pesniška individualnost se zopet zožuje, kolektivni kriki se znova postavljajo kot mejniki nove pesniške »nesvobode«.

To je bil le kratek uvod v razmišljanje o italijanski partizanski poeziji. Tista, ki je nastala v zadnjih letih druge svetovne vojne, se v ničemer ne izneverja temeljnim lastnostim borbene poezije. V izboru, ki ga je pripravila Jolka Milič, so predstavljeni pesniki, za katere velja, da so »šolani«. Zlasti nekateri med njimi so se že pred vojno uveljavili kot pesniki s svojo lastno pesniško govorico (na primer Alfonso Gatto). Kljub temu jih je vojna tako »zasvojila«, da je v njihovih verzih skorajda zabrisana prejšnja individualnost. Kot da jih je »požrla« krutost življenja.

Torej za partizansko poezijo le velja, da ji je čas krojil verze. Hipci pogostnih smrti sproti pobijajo človekovo individualno pomembnost. Pa vendar, ko prebiramo partizansko pesem, ne moremo v celosti govoriti o tem, da bi se človek kot posameznik v njej povsem izgubil. Postal je le del splošnega človekovega odporiškega zagona proti smrti, ki se potrjuje v pogumnem boju za drugačnost. Beseda ni več le beseda (ritmična, muzikalna, slogovna figura . . .), marveč intenzivna čustvena interpretacija človekovih dejanj za nadindividualne cilje v življenju. Ali potem še ostaja pesem? Da, poleg tega je vendarle tudi besedni simbol za človekove visoko leteče vizije. Ali ni najvišji vzpon pesnika, tudi ob erotičnem čustvovanju, da ne ponavljam o partizanskem, himnični napon k nadindividualnemu smislu človekovega pehanja?

V vseh književnostih ima odporiška (partizanska) poezija svoje enkratno mesto. Zanimivo je videti (tudi v italijanski književnosti), kako vojna, ki ruši stare stebre, s svojim stopnjevanjem boja vedno bolj krepi moč, ki staro preraja. V odporiškem gibanju nastaja prostor, ki naravnost zahteva novo moralno-etično vedenje, z njim pa nove izrazne oblike duševne dinamike. Partizanska poezija, kakor vidimo, izgublja pri tradicionalnem in pridobiva pri novem. In če že zajema iz starega, na primer iz zakladnice ljudske umetnosti, potem iz njega črpa tisto, kar je novo ali prečiščeno in kar lahko prilagaja trenutni potrebi in kulturnemu ozračju z novimi dodatnimi verzi ali z izborom tistih mest, ki potrjujejo novo.

Vsekakor bi bilo preveč poenostavljeno reči, da takšni ali podobni položaji pesnikov v boju na enak ali skoraj povsem identičen način »dušijo« pesniško svobodo ali »ubijajo« človekovo individualnost. Znani italijanski pisatelj Italo Calvino je zapisal, da jim je vojevanje v partizanih zavezalo usta, kot da so jih dogodki »determinirali«, da so postali mrtvi med mrtvimi borci in da še govoriti niso znali; a potem, po vojni, so se jim razvezale duše in usta. Pesnik je lahko trdneje stal na realnih in zgodovinskih tleh (na primer ugledni Fortini) ali pa je še tu in tam ostajal v ovogh literarne virtuoznosti (omenjeni slavni pesnik Gatto je pred vojno gojil hermetično poezijo). Tudi stopnja čustvenosti se razlikuje od pesnika do pesnika. Še kako svojo barvo ima Tullia de Mayo. Za vse najboljše verze s tematiko odpora pa velja uresničeno vseobče poetsko pravilo: biti enkratno oseben in hkrati vseobče nadoseben. Tedaj je pesnik tam, kjer je v vsakem časovnem obdobju, zunaj lahkotne glorifikacije sebe in vsega, kar ga obdaja, pač v žarišču tiste neznane energije, ki si podreja vse: pesnika, predmetnost, besedo ...

Rekli smo že, da partizanska poezija pomeni novo obdobje v življenju (in kulturi) naroda. Pesnik je »zasvojen«, kot je »zasvojeno ljudstvo«, ki se je uprlo z orožjem v roki. Torej je pesnik, člen narodne skupnosti, postavljen (determiniran, bi zapisal Italo Calvino) v zgodovinski položaj, v katerem je boj za etično vrednost človeka in naroda tudi pesniški in človeški smisel. Z njim se postavlja kot enkratni, samosvoj, izrazno nov, etično vizionaren ... posameznik, ki se je ves predal energiji, ki vodi k nadindividualnim smislom življenja. Pesnik (in z njim njegov narod) je nasilno potisnjen v položaj, v katerem se odpor posameznika lahko uresničuje le v skupni verigi boja na življenje in smrt. V tem napetem prostoru, kjer stalno niha ura smrti, se temačni krog za pesemsko svobodo (ustvarjalnost) zoži. Nežna čustva postanejo močna – le siloviti kriki. Tudi pesniki postanejo rekruti za nove medčloveške procese.

Kjerkoli se rojeva uporniška pesem, vedno je kolektivna pesnitev. Za vsako kolektivno poezijo pa je skoraj obvezujoče, da ni brez pečatov zgodovinskega trenutka. Ta vroči izvir pesniškega navdiha je včasih bolj viden in včasih zakrita konkretnost. Vendar vselej – tako tudi italijanska odporniška pesem, vre iz konkretnih odnosov do življenja (verizma). Zavrača vse, kar bi jo zapeljalo na šibka, četudi bleščeča mesta artizma. Tuj ji je odmišljeni svet. Ne pozna ničesar, kar se ne bi neposredno tikalo borbenega človeka, torej opredmetene »snovi« z dejanskimi človekovimi položaji.

Zdaj, ko prvič dobivamo zajetnejši vpogled v italijansko partizansko poezijo, se nam ne vsiljuje zgolj vprašanje, kakšne so njene značilnosti. Tudi nas prvi hip ne zbega sla, da bi poskusili narediti natančno primerjavo med slovensko in sosednjo italijansko pesniško dediščino partizanov. Marveč se čudimo, da je moralo miniti toliko časa, da se nam je ta priložnost ponudila v večji meri. To nas še bolj sili v razmislek, zakaj je tako. Na slovenskem ozemlju so nastajale tudi italijanske partizanske borbene enote, a je prodrlo k nam le nekaj tipičnih italijanskih pesmi, na primer Bandiera rossa, delavska pesem, in to smo prepevali tudi po naših mestnih ulicah. Verjetno je za to samo ena razlaga: ko utihne orožje, človek rad izbriše iz zgodovinskega spomina vse, kar je bilo rušilno nasilnega. Pri tem spregleduje tudi tisto, kar se je prerajalo z odporniškimi kriki za novo človeškost v boju proti nebrzdanim živalskim strastem.

Jolka Milič, urednica zbora antologije in prevajalka te poezije, se je lotila dela z veliko veščino. Njen izbor je tak, da z zaporedjem pesnikov partizanov sledi notranjemu razvoju odporniške poezije. Na začetku so pesmi, v katerih se je individualni »jaz« skoraj povsem zlił s »skupnim«, nato sledijo pesniki in pesmi, ki so sčasoma širili svoj osebni in snovni krog poetskega sveta. Čas (proti koncu vojne in po njej) je razširjal njihove možnosti izbire, predvsem pa njihove zorne kote, da so lahko polnili razširjene oblike z novimi motivno-tematskimi drobcii: refleksijo, spomini, zaprisegami, obžalovanji, upanjem ...

Zaradi takšnega zaporedja se nam ob prebiranju te poezije tudi razpira notranja podoba ljudi, ki jih je oplazila vojna. Zaradi podobnih izkušenj, kot jih poznamo sami, se v nas lušči in bogati tudi naša notranjost. Antologija ne potrebuje širših razlaganj, zato bo vse, kar bom zapisal, le izhodišče za doživljanje.

Urednica se je odločila, da uokviri svoj izbor. Na uvodno mesto je postavila pesem, ki jo je na to tematiko napisala Natalia Ginzburg (Spomin). Na koncu je kot epilog pesem pesnika Prima Levija z meditacijo o času, ki teče, a ki ne dopušča ljudi s prekržanimi rokami

(Partizani). V tem okviru je veliko simbolike s končnimi resnicami vojne: ljudje so oropani (Spomin) in ljudje se morajo zopet postaviti v nove vrste v boju za nove medčloveške odnose (Partizani). Nič ni dokončno dano...

Morda je prav, da se tudi mi malo dlje zadržimo pri teh dveh pesmih.

Natalia Ginzburg se je pred vojno sukala v krogu italijanskega protifašističnega kulturnega vršička. Leta 1938 se je poročila z enim izmed voditeljev protifašistične skupine v Rimu. Njen mož Leone je v ta kulturni prostor posredoval tudi tokove sodobne ruske književnosti (do Babla). Fašisti so ga odkrili in ga, univerzitetnega profesorja, mučili v znani rimski ječi Regina Coeli. (Rimske ječe so nam znane po črtici Cirila Kosmača Gosenica.) Ženi je v svojih zapiskih sporočil, da je edino, kar ga muči, strah, da pa ve, da ga bodo ubili. In so ga res. Na njegovo ženo, pripovednico in avtorico gledaliških del, so postali pozorni predvsem književni delavci iz vrst protifašistov. Ugladni neorealist Cesare Pavese je o njenem načinu pisanja napisal to, kar izpoveduje izbrana pesem Spomin. Natalia Ginzburg je zanj pesnica kot »krik bolečine«. V njenih delih se »zlivajo počasi in razdružujejo avtobiografski rečni tokovi«.

Tako je pesem Spomin na prelomu iz naprednega italijanskega neorealizma (ki je vzporednica protifašizma z velikimi pisateljskimi imeni: Casare Pavese, Elio Vittorini, Carlo Levi, Vasco Pratolini itd.) v tipiko partizanske beletrije. In za obe smeri – neorealistično in odporniško – je skupno: človek je središčna oseba, človek je člen biološke in predvsem socialne žive stvarnosti, človek je svoboden romar skozi tesni, včasih zelo ozkih rečnih korit... Za oba tokova – neorealističnega, ki se je razmahnil po vojni in ga v naši kulturni preteklosti poznamo, in za partizanskega, ki se mu s tem izborom oddolžujemo, velja, da nastajata iz resničnih življenjskih tal in da rasteta iz življenja za življenje, kjer je življenje začetni in končni smisel vsega pehanja. Oba zavračata idealistične koncepte italijanske tradicije in se opirata na iste stebre, ki so črpali iz stvarnosti.

Tu je priložnost za prvo razmišljanje.

Ali bi partizanska poezija (ali širše: kultura) sploh lahko eksistirala, če ne bi imela svojih korenin v zemlji? Rekli smo, da jo je sprva tesno »oklepala« boj za življenje in smrt na resničnem odru življenja, kjer sta bila le dva nasprotna si tabora: nacifašistični s krvavimi represalijami, požigi in krutim nasiljem na eni strani in na drugi neoboroženo ljudstvo, ki je vzelo puško v roko, da je dalo duška svojemu besu in svojim vizijam drugačnega življenja z novim etično-moralnim sestavom.

Partizanska poezija, kakor vemo, pa pozna človeško bolečino kot osrednjo temo. Italijansko oboroženo odporniško gibanje je premoglo okrog 300.000 borcev. Veliko jih je padlo: okrog 45.000. Mnogi so ostali invalidi: okrog 20.000. Pri tem niso všteti tisti, ki so po kapitulaciji Italije ostali v tujini in se tam priključili ali tamkajšnjim vojaškim enotam ali pa se v lastnih postavili na stran zavezniških in osvobodilnih vojaških sil.

Zadnja pesem, epilog, Partizani, pesem izpod peresa Prima Levija, pa postavlja po končanem boju vprašanje, kaj je ostalo vrednega tudi med rodом, ki je nosil na plečih odporniški boj. Čemu to vprašanje? Ali res gre za generacijo, ki je dala vse od sebe (zares ustvarila novo moralno-etično skupnost med bojem) in ki je danes opeharjena za svoje ideale? In še – ali je ta partizanska generacija izrojena, da potrebuje nova spodbudna ali celo eksistenčna gesla (podiranje sovražnosti v sebi in okrog sebe v medčloveških odnosih)? A skepsa, strah zaradi izgube upanja v drugačno, spremenjene lestvice vrednosti itd... so nedvomno realije za italijanski (ali morda tudi kak drug?) prostor. Tu je zavezniška anglo-ameriška pomoč v boju proti nacifašizmu zapustila svoje sledi – predvsem v areni prizadete patriotske neodvisne samozvesti. Boj proti ogradam v človeku in okrog njega je tudi za druga okolja sodoben zgodovinski fenomen.

Mi pa ves čas, ko prebiramo te pesmi, opazamo, da drugače ni moglo biti: v partizanskih pesmih, ki jih je dalo neposredno srečanje z bojem, je intenzivnost doživljanja čezmerna, kot je čezmerna telesni in duševni napor borcev. Potem pa napor počasi plahni. Ko se odloži orožje in se začne ozirati za minulim, katero se ne da več povrniti v svoji intenzivnosti, tedaj ostane staro kot zgodovinska izkušnja. V procesu zgodovinskega spominjanja se v nekdanje prvine vrinjajo nove. Z njimi pa, ker praznijo intenzivnost izvirnega, nastaja potreba po interpretaciji starega. V njej je že čutiti časovne razdalje. In tako je urednica pravično postavila italijansko partizansko poezijo med dva mejnika: med Spomin (ena tragič-

nih sintez protifašizma) in med Partizane (med iskanje izhoda in resignacije, ki je načela partizansko vero v smiselnost boja za nadindividualne smotre življenja vobče).

Zapisal sem že, da je odveč postavljati se med partizansko pesem in tistega, ki to pesem, beroč jo, doživlja. Vendarle se mi zdi, da sugestije niso odveč. Vsakdo, ki bo te pesmi prebral, si lahko ustvari do njih svoj odnos. In tudi mora. Ni pa odveč, če se potem sreča še z nekom, ki si je prav tako zapisoval in si tudi zapisal nekaj refleksij, ki so ga zaposlile, ko je pač listal po tem izboru.

Tu se ponuja priložnost za drugo razmišljanje.

Italijansko odporniško gibanje se je razmahnilo šele jeseni 1944. Partizanske enote so obkrožale mesta in v goratih predelih organizirale življenje na osvobojenem ozemlju. Partizanske enote so bile posejane od Furlanije do Ligurije, od alpskih dolin do apeninskih grebenov. Za italijansko odporniško oboroženo gibanje velja, da je zajelo severno in srednjo Italijo. Na jugu so bile že zavezniške vojske. Ljudje so jim pomagali pred osvoboditvijo z množičnimi in spontanimi odpori. Eden najbolj ostrih prvih odporov proti nacifašistični oblasti je bil v Neaplju. Na severu pa so bili mestni odpori možni šele ob koncu vojne (med zadnjimi v Benetkah, kjer so z nacifašisti sodelovali tudi ustaši).

Italijansko odporniško gibanje (z njim pa pesniki) ni imelo trdnega političnega vrha, marveč je ohranjalo strankarski način javnega življenja. Za pesnike ni odločilna strankarska pripadnost, a ta ni brez osenčenj. Tako kot so (vsaj občasno, če ne za vedno) pripadali ali bili sopotniki različnih političnih strank, ki so bile med odporniki: komunistov (Bini, Gatto, Frullini, Berti Arnoaldi, De Mayo . . .), socialistov (Seborga, Mazzon, Fortini, Calamandrei . . .), anarhistov (Vanni, Strona . . .), krščanskih demokratov (Pozza, Farina, Cannella, Panagia . . .) itd. . . . Najsi so njihove politične (in življenjske) krivulje takšne ali drugačne, pri vseh, če se stalneje izpovedujejo v pesmih, je čutiti ponos zaradi lastne preteklosti, čeprav ga tu in tam zasenčujejo otožne sence izgubljenih iluzij ali pa njihovo upanje po boljši prihodnosti vedno bolj in bolj blede. Vsi so ponosni na to, da so ob pravem času tvegali vse proti nasilju za človeško oziroma človekovo dostojanstvo.

V izboru je prvi pesnik Bini morda najbolj značilen člen te plejade. Njegovo osnovno početje je novinarstvo. Na osvobojenem ozemlju je urejal partizansko glasilo. Njegov politični in svetovni nazor je komunističen: mali ljudje (nona) so predmet njegovega, tudi pesniškega, interesa. Sam se je politično boril proti sektaštvu, zato ni nenavadno, da si je izbral za »predmet« ene svojih znanih pesmi duhovnika. V svojem listu je zagovarjal tezo, da na osvobojenem ozemlju nastaja nova nacionalna unija. V svoji zapisani in izpeti svet je vnašal stroge, skorajda špartanske asketske moralne norme. Bini je eden od pesnikov, ki iščejo nove vsebine, kajti zavedajo se, da je fašizem izsrkal tudi duhovno kri.

V izboru najdemo več imen partizanskih pesnic. Med prvimi je učiteljica Ideale Cannella. Njen pogled na svet okrog sebe je barvit: išče in gleda potke in steze, ki povezujejo vaške ljudi v gorskem zakotju, a te bajte so pod lučmi človeškega – tople v bližini borcev, ki prenašajo nečloveško trpljenje.

Tu se ponudi nova priložnost za razmislek.

Partizanska pesem je oblikovno in izrazno preprosta. Za izumetničenim artizmom kulturniške elite (njo si je na zunaj prisvojil fašizem, da bi nosil svetlikajoča se oblačila) se je porodila pesem, ki je najbližje ljudski. Pesmi, ki so v izboru, niso tipične pesmi, ki bi bile namenjene množični ljudski dejavnosti. Te so bile druge, tiste, ki so jih lahko peli. Predvsem pa so bile pevne pesmi, ki jih je partizanstvo povzelo po narodni pesmi (fašizem je v Italiji skoraj povsem zatrl narodno pesem). Narodne pesmi so si prisvajali tako, da so jim dodajali nove verze z aktualnimi poudarki boja proti nemški zasedbi in proti fašistični oblasti. Te pesmi so pretežno v narečjih. Tudi pesmi, ki imajo v sebi starejše zgodovinske izkušnje (iz resorgimenta), so si prisvojili partizanski borci. To je rezistenca, to je italijanski izraz za odporniško gibanje, poskušala povezati s sodobnim aktivizmom. Poleg ljudske pesmi z zgodovinsko (rodoljubno) izkušnjo so se po nekaterih delih Italije zelo razširile delavske pesmi. V Toskani najpogosteje pesem Figli dell'officina, v Benečiji Bandiera rossa. Med borbenimi ljudskimi vojaškimi pesmimi je bila v Piemontu najbolj pogosta tista z udarnim naslovom Pietà l'e morta. Ni več usmiljenja niti za Nemce in niti za fašiste. Pesem pove, da so jih v krutost prisilili prav nacifašisti.

Med izrazito borbene pesmi, v katerih je čutiti človeka v navezi z naravnimi pojavi, so dijo tiste, ki jih je napisala borka Tullia De Mayo. Naj opozorim na zvezo med mestom in zaledjem. Partizani so pozivali meščane, naj zapustijo kraje, v katerih je fašistična oblast, in naj se jim pridružijo. Ni bilo lahko izbrati gesla za vabilo. Fašizem je redoljubne fraze osvojil s čezmerno patetičnostjo. Zato je bilo treba vabila pisati skrajno preprosto. Najpogostejše je bilo: Pridite med nas, vrnili se boste v Italijo. Okupacijske in domače črnosrajč-niške oblasti niso ostale v mestih zgolj pri geslih. Stalno so vdirale na osvobodjena ozemlja. Med represalijami je bilo ubitih tudi okrog 9980 civilistov. Pesnica je svoj aktivizem, bor-beni in pesniški, doživljala kot svojo edino usodo.

Neposrednost doživljanja boja je presekala kratka refleksija. Pesnik Enrico De Vincenzi že razmišlja o pozabljivosti časa. Novi rodovi bodo pozabili na te, ki so to isto zemljo pojili s krvjo v nesebičnem boju za svobodo. Tako najpogostejši motiv partizanske poezije – nasilna in hitra smrt borca – dobiva svoj vprašaj. Izziva ga praznina. Smrt prazni prostor. In na ta prazni prostor bo stopil nekdo drug. In ko bo hodil čez pokopana okostja, ali bo pomislil, da se je tu nekomu pred njim nasilno pretrgala nit življenja?

Med pesnike impresioniste se uvršča Aldo Farina. Pri njem je opaziti nekaj podob in te, kratke, ti stisnejo srce. Kurirka, ki je tik pred ciljem obležala ob ledeni plošči . . .

Zopet oddih za razmišljanje.

Partizanska pesem, kakor smo jo spremljali doslej, ne išče besed z veliko začetnico. Vseskozi je antiretorična. Je kakor strel. Zasveti se in počni in potem nastane smrtna tišina. Navadno bi zapisali, da je ta pesem prignala čustveno eksplozijo do vrhunca. Pa to ni tako: močna čustva v človeku, ko jih prebere, okamene.

Rodoljubna zavest ni nekaj, kar bi kdo dal ali vsilil borcem. Torej se je moralo veliko spremeniti: v starejši narodni vojaški pesmi so pogosti motivi otožnosti ali celo obupa, ker je moral možki od doma. Tu skorajda ne poznamo domotožja. Borbena zavest je intimna last prostovoljcev. Zato je tudi smrt obarvana drugače. Ostaja takšna, kot je: neumljiva, ubijajoča tudi človekovo duhovno vrlino, poskus izničenja človeškega dostojanstva, nje-govih sanj, poniglavo dejanje razčlovečenih živali . . . Vendar je prvo močnejše: izguba dragocenosti. Zato pri teh partizanskih pesmih z motivom smrti skorajda nikjer ne zasle-dimo maščevalnih zaobljub.

Pri pesniku Flaminio Musi opazimo, kako postaja pozoren na novo okolje: za kmečki pejsaž in drobnarije, ki jih nosi (toplo odejo). Med najbolj pretresljive pesmi v tej zbirki sodi pesem o pogrebu kurirja. Nje avtorica je Maria Panagia. Iz žepa ubitega kurirja so vzeli kos kruha in ga dali njegovim materi. S to pesmijo je motiv mati-sin dobil nove poetske razsež-nosti in daleč presegel zgolj »dogodek« ali zgolj njegove zgodovinske koordinate.

Zopet kratek pobjsk.

S podobami posameznikov (utrinki z njimi, s smrtjo) je izpeto partizanstvo. V italijanski poeziji, kakor jo kaže ta izbor, je izražanje lirskih občutij s posamezniki prava karakteri-stika. In celo več: tu so resnične osebe z imenom in priimkom. Tu so poleg njih asociacije na resnične dogodke. Pesnik vzame podobe za avtobiografsko lirsko izpoved tudi iz svo-jega družinskega življenja (mati, oče). Pesnik se skriva zadaj, zato »projicira« sebe na drug način, preko svoje zlitosti s soljudmi. Ali se s tem njegovim »izničenjem« s celoto v resnici razblini njegova identiteta, kakor bi radi zapisali danes? Ali se s tem ne stopi napuh na-stopaštva? Ali ni pesnik tako močnejši, pristnejši, žlahtnejši, enkratni?

Partizanska poezija ima tudi intelektualistične pesnike (ali razumnike, ki se ukvarjajo s poezijo) kot sopotnike borbenih čet, četudi so lahko tudi oni med njimi ali poleg njih. Pe-sem se menja z intelektualno razvitostjo. Poleg tega terja različno socialno okolje tudi raz-lične idejno-estetske potrebe. Tako med te vrste sodijo pesniki, ki vrivajo med neposredne impresije še prvine moralno-etičnega razmisleka (Francesco Bertoni Arnoaldi Veli). Takšni pesniki iščejo vendar nove zorne kote. Primer takšnega pesnika v tem izboru je firenški odvetnik in univerzitetni profesor Pietro Calamandrei. Pri njem je čutiti zaklinjanje te-meljnim idealom odpora. Na tak način se je partizanska pesem premikala od neposredne impresije boja do vrinkov ideološke sinteze. Mnogi so se s tem uprli in so znali najti svoj poseben, tudi očarljiv pesniški jezik ob razširitvi tem, položajev, življenjskih izkušenj, at-mosfere (na primer Guido Seborga).

Jolka Milič je s posebno pozornostjo odbirala tudi pesmi Danteja Strone. To je pesnik z občutljivim pisalom. Njemu je doživetje partizanstva »dar ljubezni«. In če postane le »poezija spominov«, je blizu »prosojnosti mrča«. Pod navednicami so njegovi izrazi. Pesnik verjetno veliko premišljuje (pesniško, se ve) tudi o tem, kaj so o odporu zapisali njegovi kolegi. Zato si vzame za gesla svojih pesmi njihove citate. Tu najdemo velika imena sodobne italijanske lire (tudi oba nobelovca, ki sta se lotevala te tematike). Potem pa pod geslom sam napiše pesem s svojim pesniškim jezikom: iz sebe. Zares grebe iz sebe takšne verze, kakršni lahko nastajajo samo sredi doživetja boja. To zmore pesnik, ki »živi« partizansko poezijo. Če bi mogel, pravi v pesniškem krču, bi vse sovražstvo sveta stisnil v kamen, da bi rešil človeštvo. Tudi sebe bi dal za ta nadindividualni cilj. Med najbolj impresivne pesmi izbora sodi tista, ki odgovarja nobelovcu. Eugenio Montale je zapisal, da je lahko pisati pesem, zadostuje le košček svinčnika, Dante Strona pa: mnogo pesmi ostane v sanjah, v duši, v spominu nenapisanih... A med napisanimi je najlepša tista, ki jo je pred obešenjem z nožem oziroma z nohtom zarezal italijanski legendarni borec (se ve, znan z imenom in priimkom) in obsega le eno samo besedico: mama. Ko se njegova pesniška lirski meditacija skriva za geslom Itala Calvina, pravi, da je novo, zdravo življenje vedno na drugi strani mosta, kjer se zbirajo dvajsetletniki (kjer je doma hrepenenje), in napiše, da se po vojni tam na drugi strani mostu mladostniki bojijo, saj še z valovi butajo ob stebre spomini na obešence na mostu med zadnjo vojno.

Med italijanskimi »uporniki« je bilo veliko pripadnikov drugih narodov (tudi Slovenecv). Ti so zbujali posebno pozornost. Njim so posvečene mnoge pesmi. Ruskemu borcu, ki so ga ustrelili ob zidu, je posvečena pesem s tem poudarjenim sporočilom: »... korake svojih otrok bomo popeljali na zemljo, ki je lažja od tvoje smrti«, kar je zaobljuba, da se bodo (kot oni nekoč) borili za domovino brez meja. Tako je protifašistični internacionalizem tudi v Italiji dobil svojo pesniško domovinsko pravico.

Smrt, osrednji motivni votek partizanske lirike, je ena najbolj prisotnih in najbolj pretesljivih podob. Pesnik Renzo Vanni variira s to podobo. Zanj je bila v partizanih smrt znamenje ljubezni, a danes, ko se po njegovem svet suče narobe, je smrt lahko slutnja grožnje.

Polno prgišče trpke skepse, razbite vaze z rožami – smisli življenja, pokopavanje iz roda v rod... so temne barve mnogih. Hlastajoči nemir, poln kontrastov in grozljivih sanj, je vnesel v partizansko pesem Neri Pozza. Njegove pesmi so nastale kot skice mučenj v fašističnih zaporih. Njegova pesem je manifest vztrajanja, četudi angleški komandant partizanstvu striže peruti (z željo, da bi rodoljubi čimprej odložili orožje). Njegova pesem je izpeta iz stiske, ker maščevanje po vojni ne pozna nobene umske logike. Zapisal je: »Biti pravičen v dnevu pokolov je nepredvidljiv dogodek, za čarovnike.« Da pa dolg za zločine lahko plačajo tudi nedolžni, je izpovedal v pretresljivi, skorajda baladni lirski epizodi Rekviem za pomivalca posode.

Zadnja priložnost za pripis.

To je le nekaj meditativnih impresij ob prebiranju te antologije. Poezije se ne da prejavati v nevezano besedo. Poezija je neposredna, če je to, in poezija ne prenese nikogar med seboj in podoživljavcem. Le intimna srečanja z njo so plodna.

Vendar – pesmi so še nekaj zraven tega. So kot svež veter. Partizanska lirika je nastala v oboroženem odporu proti nacifašističnemu nasilju. Torej v konkretnih zgodovinskih okoliščinah. Potem pa gre za dvoje: za intimno srečanje pesnika s svojo intimnostjo v konkretnem okolju in tudi za podobne stvari pri bralcu: nekaj lahko samo doživlja (največ!) in nekaj si lahko postavlja med konkretne okvire določljive stvarnosti. Tudi poslednje je v tej poeziji odtisnilo svoj pečat. Poezija in boj sta očiščevala. Živi čista človečnost, vedno mlada, vedno alternativna, vedno smela, vedno radikalna z bojem proti gnilobi zasmrjenega časa. Pesem ni bila zgolj artistski besedni dvoboj med pesnikom – individualistom in okoljem, ki ga duši, marveč tisti del človeške zanesenosti, ki je dajal iz obupnega razkola časa vsestranski prerod. Če je pesem segla v globine in če je močna, da premaguje svoj čas in seže do brezmejnega javljanja nadindividualnih smislov življenja, je vsekakor nekaj, čemur se da in tudi mora približevati s težnjo, da dobi tak pojav tudi skromno besedno razlago.

Italijanska partizanska pesem je del tistega odporniškega speva, ki se je razlegal od francoskih gozdov preko naših do južnih obronkov Grčije. Ta partizanska beseda je tudi del tiste, ki je segla čez te velike daljave. Veliko je pesmi, ki so tudi v tistem času postale internacionalne. V italijanskem osvobojenem prostoru – kot sem prebral – izmed takšnih internacionalnih pesmi najbolj odmeva ruska Katjuša.

Velja zares.

Prebirati italijanske borbene pesmi pomeni tudi prisluškovati rodoljubnim, budniškim in borbenim pesmim vsega sveta. V plemenitosti navdiha, v zaupanju življenju, v soočanju z njegovo nasilno končnostjo – s smrtjo, v mladostnem poletu in v veri njene svetle poti, v odporu in odpravljanju cinizmov in potvorb resničnosti, v stiku z naravo, njeno poetično močjo, v upanju v bodočnost, ki se stalno pomlajuje, v brezmejnem občutku svobode, ko človek ne bo človeku volk, v razširjene možnosti uveljavljanja vsakega posebej in vseh skupaj, kar je inačica za končno svobodo, v brisanju prepadov med jaz in ti ali vi ob zaletu k nadindividualnim eksistencialnim smotrom, v bogastvu čustvenih ekstaz in še v marsičem najdemo v taki vrsti poezije skupno človeško govorico. Po tem se v osnovi italijanska partizanska poezija ne razlikuje od naše in njej sorodnih.

Jolka Milič je s pesmimi, ki jih je izbrala in prevedla, zapolnila praznino v kontinuiteti našega duhovnega prostora, ki je dosegel svoj vrh v narodnoosvobodilni vojni. Osnovo je našla v italijanski antologiji *Odpor in poezija* (*Resistenza e poesia*, Rim 1984). Ta podatek pove, da je tudi v italijanski kulturni sredini sedaj nastala želja, da se v takšni obliki zberejo duhovne moči iz zadnje vojne. Pri uglednih italijanskih zgodovinarjih sem prebral misel: narodni preporod (združevanje in osvobajanje preporodne Italije – *risorgimento*) je imel netivo v ožjih meščanskih okoljih, a odporniško gibanje – rezistenca je to zgodovinsko izkušnjo dopolnilo: bilo je pravo spontano ljudsko in množično gibanje. Italijanski zbornik je uredila Marilena Pedrotti Probo, uvodne besede pa je napisal znani publicist Elio Filippo Accrocca. Zbirka v treh zvezkih je izšla pri založbi Il Ventaglio in je del zbirke z značilnim naslovom *Carte, Quaderni' D' Europa*. Izbor Jolke Milič je tenkočuten, saj ni obšla nobene pesnika (vseh je sedemnajst), pridala pa je uvodno in sklepno pesem, s čimer je še obogatila sporočilne vrednosti odporniške poezije.

Vedno bolj in bolj se mi vračajo v spomin svarilni verzi Renza Vannija: na mestnih zidovih še vedno megla riše rdeče lise. Kje so ognjeni dnevi naše mladosti? Ali jo bomo znali vdihniti mladim . . . ? / »Drugače, preden naše telo / preluknjajo s streli, bomo morali videti še / sence velikih morilcev, / kako s krvjo pleskajo na hišne zidove / ogromne kljukaste križe.« / Vannijeva pesem je – kot vse partizanske – zemeljska. Minljive so le okoliščine, ko moraš nadaljevati pot, da bo živela davna legenda svobode. Nas gnjavi strah pred ničem, padli tovariši pa živi sredi »zelenja otroških smehljajev«. V nas je rešitev: razrašča se isto upanje, kot spi s padlimi, upanje v boljši svet.

Ni po naključju Franco Fortini zadnji med pesniki izbora. V njem je vse, kar bi lahko sintetično zaokrožili: upanje, da bodo sprali s sebe madež suženjstva; rodoljubje, ki naj očisti Italijo; vera, da je na zemeljskem križu pribit človekov sin; krik ob nacifašističnih čistkah v osvobojenih krajih; pravica, ki bo zavladala, četudi je sedaj v stisnjenih pesteh mrtvecev; vezanost na družino – očeta, ki ga je fašizem preganjal in se je zaradi tega on – sin, odločil za partizanstvo; rahla resignacija po vojni . . . Njegov je verz, da »vendar najbolj uničena usoda je svoboda«.

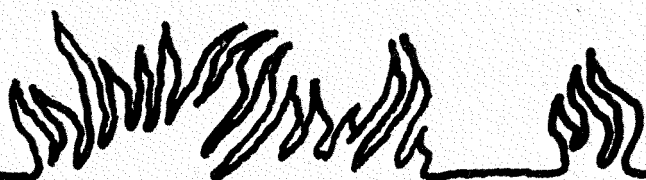
Italijanska partizanska poezija je zdaj pred nami. Lepa je v zemeljski čarobnosti. Presunljiva v iskreni izpovednosti. Grozljiva v opredmeteni resničnosti. Živa v ritmih, prekrizanih s cestami življenja in smrti . . .

Franček Bohanec

PESEM ZA UVOD

Natalia Ginzburg

SPOMIN

Natalia Ginzburg,

esejistka, pripovednica in dramatičarka, se je rodila na Siciliji v Palermu leta 1916. Oba njena starša sta bila Tržačana. Leta 1933 je začela objavljati povesti v reviji *Solaria*. Od 1940 do 1943 je bila z možem in družino zaradi protifašizma konfinirana v Abrucih. Njen mož, znani italijanski literat ruskega rodu Leone Ginzburg, je leta 1944 podlegel mučenju v rimskem zaporu Regina Coeli. Bil je namreč ustanovitelj in vodja protifašistične skupine. Leta 1950 se je poročila vdruči, in sicer s pisateljem Gabrielejem Baldinijem. Živi v Rimu. Je zelo znana in splošno priljubljena. Prejela je že veliko literarnih nagrad. Nekaj naslovov njenih knjig: *La strada che va in città* (*Cesta, ki pelje v mesto*), 1942; *E' stato così* (*Tako je bilo*), 1947; *Tutti i nostri ieri* (*Vsi naši včeraj*), 1952; *Valentino*, 1957; *Le voci della sera* (*Večerni glasovi*), 1961; *Lessico familiare* (*Družinsko besedišče*), 1963; *Caro Michele* (*Dragi Michele*) 1973; *La famiglia Manzoni* (*Družina Manzoni*), 1983; *La città e la casa* (*Mesto in dom*) 1984, itd. Sodeluje zlasti v turinskem dnevniku *La Stampa*.

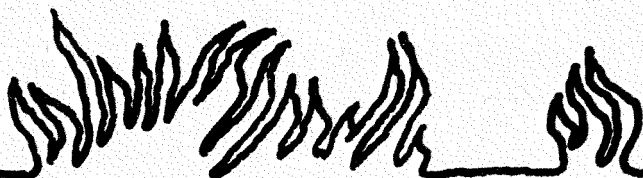
Spomin

Ljudje hodijo gor pa dol po mestnih ulicah.
 Kupujejo hrano in časopise, hitijo po različnih opravkih.
 Imajo rožnato lice, polne in sočne ustnice.
 Privzdignila si rjuho, da se zazreš v njegov obraz,
 sklonila si se kot običajno, da ga poljubiš.
 A bilo je zadnjič. Imel je običajni obraz,
 le malce bolj utrujen. In nosil je isto obleko kot zmerom.
 In iste čevlje je imel. In iste roke,
 ki so lomile kruh in točile vino.
 Še danes sredi časa, ki beži, vzdiguješ rjuho,
 da se zadnjič zagledaš v njegovo obličje.
 Če hodiš po cesti, nihče ni zraven tebe.
 Če te je strah, te nihče ne prime za roko.
 In cesta ni tvoja in ni tvoje mesto.
 Ni tvoje razsvetljeno mesto. Razsvetljeno mesto je od drugih,
 od ljudi, ki hodijo gor pa dol in kupujejo hrano in časopise.
 Malo lahko sloniš ob spokojnem oknu
 in molče gledaš vrt v temi.
 Nekoč, ko si jokala, se je oglasil njegov vedri glas.
 Nekoč, ko si se smejala, se je razlegal njegov pritajeni smeh.
 Vrtna lesa, ki se je zvečer odpirala, bo zaprta za zmerom;
 samotna je tvoja mladost, ogenj ugasel, dom prazen.

8. novembra 1944

Bini

ZA DON BOBBIA
ZA NEKEGA KURIRJA
MOJA NONA
TATOVİ

Bini

je partizansko ime Giovannija Serbandinija.

Rodil se je leta 1912 v provinci Genove (Ligurija). Njegov oče je bil železničar, mati pa učiteljica. V mladosti je bil član protifašistične literarne skupine, ki je v Bologni nekaj časa izdajala zelo polemično revijo L'Italia Giovane (Mlada Italija). Ministrstvo za ljudsko kulturo jo je kmalu zatrla. Leta 1939 je posebno sodišče obsodilo Binija na štiri leta zapora zaradi protifašističnega delovanja. Bini je bil pobudnik oboroženega odpora v Liguriji. Skupaj z Bisagnom (zlata medalja za vojaške zasluge) je organiziral partizansko skupino in šesto operativno cono. On in njegovi fantje so osvobodili Genovo. Bil je član štaba četrte cone s činom divizijskega komisarja. Ukvarjal se je tudi s pisanjem, saj je med eno in drugo akcijo urejal znani ilegalni časopis Il Partigiano (Partizan). Kmalu po vstaji je postal urednik ligurske izdaje dnevnika L'Unità (Edinost) in ga nato urejal šest let. Bil je komunistični poslanec v parlamentu in eden od vodilnih Narodnega združenja italijanskih partizanov (ANPI). Z znanimi italijanskimi pisci (Lussu, Repaci in Don Gaggero) je bil urednik glasila odpora in bivših borcev Patria (Domovina). Leta 1956 je hudo zbolel in odšel v Moskvo na zdravljenje.

Njegove pesmi so izšle tudi v Rusiji (Pravda, Literaturnaja gazeta itd.), v prevodu Sluskega in Martinova, dveh znanih ruskih pesnikov.

Ti podatki veljajo do leta 1961, saj so vzeti iz njegove edine pesniške zbirke, ki je izšla v Italiji, in sicer: Poesia partigiana (*Partizanska poezija*), 1961. Drugih oziroma poznejših novic o njem žal ni.

Za don Bobbia¹

Ko so ga vprašali
na strelišču
če hoče moliti preden umre
je odgovoril nacifašistom
»S svojo vestjo sem se že spravil
bom pa molil za vas«
in padel je don Bobbio
župnik v Valletti in divizije Coduri
s prekrižanimi rokami
da bi s krščansko
in partizansko odločnostjo
mirno izpričal
vrednost sporazuma
za odrešitev domovine in človeštva

1955

¹ Duhovnik garibaldinske divizije Coduri. Ustrelili so ga v Chiavariju (Genova).

Za nekega kurirja¹

Zdaj
cvetijo gorečke
v loncu na zidku,
kjer se je zdelo
da tisoč uši premika
njegovo že uraslo kamižolo
saj se je mulec strašno potegnil
v letu dni kurirske službe pri partizanih
Brž ko si jo je zamenjal
in nekaj malega pojedel
že se je odpravil
na novo dva dneva dolgo pot
onkraj sovražnih postojank
In nikoli več ga nismo videli
Skrbno varujte tisti lonec

1955

¹ Ime tega mladega kurirja je žal neznano. Prihajal je iz četrte ligurske operativne cone. Njegova kurirska služba ga je prinesla v vas Bettola (Piacenza). Na povratku v bazo so ga ujeli in ustrelili.

Moja nona

Moja nona je bila iz Rive
in kot vse druge
je nosila črno ruto
zavezano pod brado.

Morska sapa je vihrala
skozi prehod med okruženimi hišami
(ona mu je pravila »ožina«)
in se zavlekla do obokanega
skladišča in premetavala mreže.
In prav takrat, ko nas je zagledala,
ne da bi dala očetu sploh do besede,
je bridko zakričala in vsi
v vsej dolgi vrsti hiš ob obali
so se spominjali, kako je potem
klicala z okna tisto ime
vsak dan ob uri kosila.
On pa, ki je za mlada kar pritekel
iz sence kakšne barkače,
se ji ne bo iz vojske vrnil
nikoli več, saj je padel, padel.

Moja nona je bila iz Rive
in kot vse druge
je nosila črno ruto
zavezano pod brado.

Nekoč si je snela podveze pri
nogavicah, da mi naredi bič.
Po belemrodu, ki mi je bil všeč,
jo je peš mahnila do potoka Petronio.
Ko pa so se domači vsi ganjeni vrnili domov
po odkritju spominskih plošč za Silvia:
»hudimana!« je bleknila
»vojno si je gospoda želela«.
In ob spominu na prve govorice,
da prihajajo fašisti:
»mislila sem, da so živali.«
Trpeli smo in se pošteno namučili,
preden smo dojeli nauke, ki jih je
delila moja nona, ki je bila iz Rive
in kot vse druge
nosila črno ruto
zavezano pod brado.

Tatovi

TO PESEM POSVEČAM SVOJI PARTIJI,
KI SE BORI ZA TO, DA BI DALA LJUDEM,
KAR SO JIM »TATОВI« ODNESLI.¹

Trden splet
suhih vej in jagod
na sivem nebu:
in zdi se, da se je
mlado listje še včeraj
svetlikalo na drevesu.

Koliko let ste nam ukradli,
življenje pa je tako kratko!

Že od fašizma
nam je bila odvzeta mladost
in domovina. Pribojevali
smo si obe
s partizanskim korakom,
ki si je utrl pot v hribe.
Od tam gor smo odkrivali mili lok
naših zasedenih vasi,
medtem ko je pest močno stiskala
orožje, iztrgano sovražniku.

Koliko let ste nam ukradli!

Marsikomu vsa hkrati:
moškemu, ženski, fantu
pred tovarno,
ki jo je branil in rešil
ali na trpki zemlji, kjer je obležalo
njegovo telo in kri odtekla.

Koliko let ste nam ukradli,
žebraje molitve in žvekaje tuj gumi!

Ne samo nam: svetu
ste jih ukradli, Italiji,
ki bi lahko cvetela
kot vrt
vzdolž morskega loka.

Koliko let ste nam ukradli!

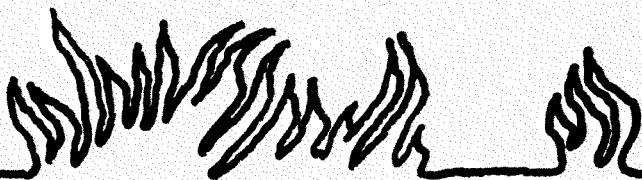
Ti pa pogumno prav nočeš,
da ti iz las odstranim
sive niti in se kot vedno
ljubeče smehljaš.

1957

¹ Bini je bil član italijanske komunistične partije.

Ideale Cannella

ROTITEV
 VOJNA
 UPORNIKI
 STEZE
 NAŠI FANTJE
 BILO JIH JE MALO
 VAS SPI
 POGLED V DENARNICO
 LUČKA ZAGORI
 ZADNJI RAFAL
 RAZTRGANI ČEVLJI
 KOT PSE NAJ JIH POKOPLJEJO
 SPI IN POČIVAJ, FANT

Ideale Cannella

je bila rojena leta 1922 v kraju Grosio (Sondrio). Preden je postala pogumna partizanka, je učila na obrtni šoli v Grosiu. Takoj po 8. septembru 1943 je večina njenih učencev ubrala pot v partizane. Kmalu potem so jo Nemci zaprli, ker so zasumili, da dela za odpor, a jim je zbežala, preden so jo izročili nacistom, in se pridružila svojim »fantom«, nadela si je partizansko ime Mati (v slovanski govorici, razlaga italijanski ne do kraja poučeni pisec njenega kratkega življenjepisa, pomeni mala mama – piccola mamma). Bila je resnično mati, sestra, bolničarka in svetovalka v partizanski bolnici v Orteséju v Val Grosini. Le po hujšem nemškem napadu februarja 1945 se je morala zateči v Švico. Tam je nadaljevala svoje aktivistično delo in povezala svojo partizansko komando z ameriško misijo in švicarskim vojaškim poveljstvom. Že med vojno se je ukvarjala z novinarstvom in pisala v italijanske in švicarske časopise (med odporom se je v švicarskih časopisih podpisovala Mati Blaüer), potem je bila od ustanovitve naprej glavna urednica tednika L'eco delle valli (Odmev dolin). Sodelovala je tudi pri RAI-TV. Umrla je v Grosiu leta 1975.

Izdala je pesniško zbirko: *Le voci (Glasovi)*, 1970; dve esejistični knjigi: *Urla il vento, infuria la bufera . . . (Veter tuli, vihar divja . . .)*, *La prima divisione alpina nella Resistenza in Valtellina (Prva gorska divizija med odporom v Valtellini)*, in štiri knjige povesti: otroško knjigo *Ciao, ragazzi! (Zdravo, fantje!)*, 1964, *Umanità (Človečnost)*, *Le ali dell'angelo (Angelove peruti)* in *Claude ha visto (Claude je videl)*.

Rotitev

Odčarane oči
polne vprašanj in strahu.
Nedolžne oči
zagledane v vojno.
Vdane in neizmerno
žalostne oči
otrok
z izmučenimi telesi.
Podivjani ljudje slišijo
daljni odmev glasu
teh nedolžnih žrtev:
– Ne mučite nas,
strah nas je.
Naše srce je žejno
milino, ljubezni, miru:
dajte nam ljubezni in miru.
Mraz in divja lakota
sta nas grizla:
dajte nam hrano in toploto.
Videli smo
ruševine in mrliča,
prestali
grozo bombardiranj,
z odraslimi smo bili deležni
lagerskega življenja
in bili smo brez krivde.
Ljudje dobre volje
rešite nas pred vojno nevarnostjo,
varujte naš otroški svet!

Vojna

Onemela so
mesta in vasi
pod bremenom mračne spokojnosti
in težkega molčanja,
zbujal jih je le
zamolkli odmev topov
in hrumenje bombardiranj.
Ljudje niso znali več jokati,
otroci se niso
znali več smejati:
vojna je pustošila vse,
dušila je jok,
zamorila smeh.
Življenje se je potuhnilo,
utripalo je za zaprtimi vrati,
za ugaslimi okni:
malo je manjkalo, da ni zamrlo.
Človeško življenje je veljalo manj,
mnogo manj
od lista papirja
z grozilnim razglasom
generala Kesselringa.¹

¹ Feldmaršal Kesselring je bil poveljnik nemške armade med nacistično okupacijo Italije od leta 1943 do 1945 in seveda tudi odgovoren za nešteta zverinska dejanja nad italijanskim ljudstvom.

Uporniki

Pravijo jim uporniki,
banditi, zločinci,
in so cvet italijanske mladine.
Da, uporniki,
ampak iz upora zoper nepoštenost,
pripravljeni, da žrtvujejo vse.
Sredi trdega in težkega boja,
ko silno zahrepenijo
po domačiji in svojih dragih,
se spomnijo na najpomembnejše
odlomke molitve:
»Gospod Bog,
reši nas skušnjav navezanosti,
ti varuj naše družine.
Ti
vir svobodnega življenja,
nam daj uporniško moč.
Bog
miru in vojnih trum
usliši molitev
vseh nas
upornikov iz ljubezni.
Gospod
naredi nas svobodne!«

Steze

Nešteto stez
pelje v dolino,
ena sama mreža potk.
Klančki in kolovozi
se začenjajo v skrivnih grapah:
najmanjša kmetija,
najbolj skrita in od rok
je povezana z vsako gručico hiš.
Letos na gori mrgoli ljudi:
oni iz vasi so se
preselili v gorske koč.
Ko na sveto romanje
lezejo navkreber kmetje in živina.
Naše Skupine so velika vaba.
Nocoj
bomo videli
dim iz drugih koč
in nove lučke bodo zagorele.
Sneg pada,
koliko ga je letos namelo!
Vendar po stezah
gazimo vsak dan.
Vsaka bajta ima svoje gazi:
ono, ki jo veže z vasjo,
ono, ki na goro pelje,
ono, ki jo združi s fanti.

Naši fantje

Pravili so jim, naši fantje.

– Naši fantje so lačni.

»Nate, kruh.«

– Naše fante zebe.

»Nate, odeje.«

Vse, kar rabijo, je kmalu zbrano

kakor po čudežu in se veselo

odpravi na goro.

Domenijo se za spoznavna znamenja.

Bela cunja na oknu:

mirna vas.

Rdeča cunja:

sovražniki v bližini.

Ženske upognejo hrbte

in garajo, da bi zemlja obrodila.

Življenje vrvi kot nikoli.

Bilo jih je malo

Bilo jih je malo,
malo orožja, šteto strelivo.
Prevratniki in »sovražnikovi plačanci«
niso imeli niti ficka
v žepu;
puška pa se je prav svetila.
Vsak novinec
si je moral sam
priskrbeti orožje,
pa če je tvegaj življenje.
Vendar je fante prežemala vera,
vera v življenje
in ljubezen
do doma in domovine.

Vas spi

Hoja z okovanimi gojzarji
močno odmeva v noči.
Za okni
prisluškujejo beli obrazi.
Kakšna mati
je najbrž zamrmrala:
»Ne tako glasno, za božjo voljo stopaj tišje!«
Ko da bi jo mogli slišati.
Nobena vrata se niso odprla,
nobeno okno priprlo,
nobena luč se ni prižgala.
Vas »ve«,
mora pa hliniti nevednost:
Vas »spi«.

Pogled v denarnico

Ko seže fant
po denarnici,
ga v srcu zaskeli
prav tanka bolečina:
fotografija,
pisma,
svete podobice,
planika,
kakšen nepotreben listek . . .
Vzdigne glavo, me pogleda:
Bi mi jo vi shranili?
»Da; nazaj jo dobiš, ko se vrneš.«
Fant se žalostno nasmehne,
pomenljivo se spogledava:
če se ne bi vrnil . . .
Ves pomirjen
se oddaljuje domoljub.
V rokah
mi ostane tista denarnica.

Lučka zagori

Pot je kamnata, strma:
naletimo na gručico hiš,
mislimo, da so prazne, zapuščene,
ampak . . .
vrata se odprejo,
lučka zagori.
– Vedeli smo, da boste šli mimo –
se nekdo oglasi.
In glej, zakurili so ogenj: za nas.
Srcu je lažje.
Ko se le odpravimo naprej,
se smehljamo milemu zvezdnatemu nebu,
spodbuja nas na poti
popotnica ljubezni,
ki smo jo prejeli od naših ljudi.

Zadnji rafal

Fantje
se vračajo na goro pojoč:
»V Menarolu¹ je naš mitraljez,
je partizanski mitraljez . . .«
Srečni so,
pozabili so na nevarnost.
Naenkrat zareglja rafal,
drugi streli zašvistijo,
eno samo zaporedno streljanje.
Peklenski ogenj.
Krogle
zadevajo ob kamne, odskočijo,
rešetajo teren,
lomijo veje.
Nato, iznenada, tišina.
Fantje vstanejo,
mora je minila.
Toda divji rafal,
zadnji,
biča zrak:
in Monterosa² pobledi in pade.
Drobec naboja
ga je zadel naravnost v srce.

¹ Menarolo, kraj v provinci Sondria.

² Partizansko ime enega od fantov.

Raztrgani čevlji

Strmi, nedostopni vrhovi,
 veter kar naprej nanaša nov sneg.
 Gledana od zgoraj, vsaka domačija
 ko da hoče izginiti
 naskrivaj pod belino.
 Sneg nas varuje pred svetom,
 tukaj je nadvse spokojno.
 Partizanska skupina
 je prebedela vso noč,
 trobojnica
 plahuta v jutranji sapici,
 je kot živo srce;
 njene žive barve razbijajo
 enoličnost tega sivo belega ozračja.
 Rodoljubi se spuščajo po rebri in prepevajo:
 »Raztrgani čevlji – pa vseeno moramo dalje,
 da osvojimo svojo pomlad...«¹

¹ »Scarpe rotte eppur bisogna andar a conquistare la nostra primavera...«. Znana partizanska pesem.

Kot pse naj jih pokopljejo

»Kot pse naj jih pokopljejo,
ker so psi.«
To povelje je komandant
dal duhovniku.
To je rekel človek,
ki ne ve nič o gori,
ki se je nanjo povzpел, samo da bi žalil.
Pet fantov,
prevrtanih od ran,
leži na njivi
tik pokopališča;
obupane matere
se sklanjajo nad sinovi;
hiše gorijo.
Iz doline se razlega pesem:
»Za zmago je treba
Mussolinijevih levov,
oboroženih s pogumom . . .«¹

To čuje fant,
ki se pripogne,
pobere planinski klobuk
ubitega brata
in si ga posadi na glavo:
gib, ki je več kot obljuba.

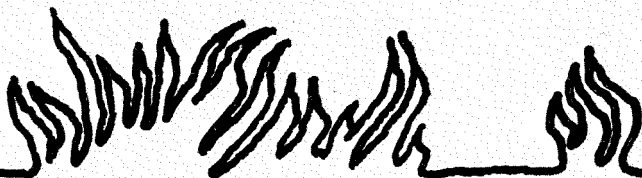
¹ »Per vincere ci vogliono i leoni di Mussolini armati di valor . . .«. Znana fašistična koračnica.

Spi in počivaj, fant

Na tvojem obličju
nejevoljni izraz
izdaja brezmejno grenkobo,
ko da so ti prizadeli krivico;
žareče oči so ugasnile.
Pomiri se in počivaj, fant!
Spomladi te odnesejo v dolino,
v spokojno pokopališče tvoje vasi,
ki je vse belo od križev
sredi zelenih travnikov.
Sladko je počivati med svojimi mrtvimi.
Čakajo te.
Spi in odpočij se.

Tullia De Mayo

MINIL JE LE EN LETNI ČAS
BEDENJE PRI MRLIČIH V PARTIZANSKI BRIGADI
MOST
ZASEDA
KDO MI BO ODGOVORIL?
MOJA MLADA LETA
NA PRELAZU GALISIA
ČLOVEK
USTRELITEV
ODMEV NJEGOVEGA KRIKA
STRELJALI SO
SLOVENEK
PARTIZANSKA KURIRKA
ZADNJA NOČ
KOMANDANT MARTIN
SEDEM MEDALJ
IN POT JE BILA DOLGA
ODPOR
NE DELAJTE SE, KAKOR DA NE VIDITE

Tullia De Mayo

se je rodila 15. julija 1922 v Neaplju. Takoj po premirju septembra 1943 je s svojimi dragimi (oče je bil politično konfiniran zaradi protifašističnega delovanja) in z drugimi tovariši zasedla prve partizanske skupine na Alto Canaveseju (Piemont). Spomladi 1944 se je skupaj s starši, bratom in svakinjo pridružila garibaldinski jurišni brigadi Carlo Monzani. Oče, partizanski komandant, je padel v boju februarja 1945. Pesnica se je aktivno udeležila bojev in julija 1944 je začela voditi partizansko ambulanto v Forzu Canaveseju (v osvobojeni coni Valle Soana). Oktobra, po fašističnem napadu, je med umikom v gore hudo zbolela. Po posredovanju italijanske komunistične partije in skupin za obrambo žene so jo skrivaj poslali na zdravljenje v Turin, odkoder ji je uspelo zbežati pred fašistično policijo, ki je na njeno glavo razpisala visoko nagrado.

De Mayo je priznana partizanska borka in vojna invalidka. Zdaj je članica upravnega odbora Narodnega združenja italijanskih partizanov (ANPI) v Cuorgnéju in pokrajinskega komiteja v Turinu. Je tudi predsednica narodne zveze družin padlih in žrtev za osvoboditev, sekcija v Cuorgnéju, kjer živi. Kot pisateljica je Tullia De Mayo prejela veliko priznanj na narodnih in mednarodnih natečajih. Pesmi je objavljala v revijah *Italscambi*, *Dibattito*, *L'Alto Canavese*, *Voci Nuove* itd. Zastopana je v več antologijah.

Izdala je šest pesniških zbirk in dve esejistični knjigi. Pesmi: *Questa legge non è la mia legge (Ta zakon ni moj zakon)*, 1960; *Poesie della Resistenza (Pesmi o odporu)*, s ploščo, 1967; *Poesie (Pesmi)*, soavtor P. Rachetto, 1967; *Poesie (Pesmi)*, 1969, s ploščo; *Tempo di Resistenza (Čas odpora)*, 1981, in *Taccuino segreto (Skrivna beležnica)*, 1980. Esejistika: *Lettere dal carcere di Walter Fillak (Walterja Fillaka pisma iz ječe)*, 1975, in *Il prezzo della libertà. Venti mesi di lotta partigiana nel Canavese (Cena svobode. Dvajset mesecev partizanskega boja na Canaveseju)*, soavtor V. Viano, 1977.

Minil je le en letni čas

Videla sem drevje cveteti
in sadje rasti
na vejah, kjer so
viseli moji bratje.
Minil je le en letni čas,
odkar smo utrgali
kot nezrele sadeže
njihova umorjena telesa.
Nekoč je drevo
postalo križ,
vendar ni pozabilo,
da je sliva.
Minil je le en letni čas.
Drevesa cvetijo,
sadje dozoreva.
Naša žalost pa
je rahlo potihnila.

1945

Bedenje pri mrličih v partizanski brigadi

Ni več zvezd
nocoj.
Nobene!
Vse so ugasnile
vse,
vse!
Močno žvižga veter
še močneje!
Čas je negiben,
ko da
stoji!

Bedimo pri mrličih
brez
joka!
Na ranah Mučenikov
sesirjena
kri
oblikuje geometrične like
in čudne
arabeske;
sladkobno zadiši v zraku
in sili
v nosnice.

Okamneli spomin
kleše
imena
odsotnih pri apelu.
Grize nas
lakota
in hrepenenje po zori,
ki je
še ni.
Na blokih se straže
zadnjič
izmenjajo.

Vrača se patrolja
ob treh
in četrť.
Eni molčijo, drugi kadijo
in si podajajo
čik.
Medtem pa delijo
muškete padlih
fantom brez orožja.
Kmalu se bo zdanilo
in bo
danes.

1945

Most

Ti si onkraj
gozda
z roko na puški
in čakaš znak.

Listje trepeta
in čriček poje,
večer je, večer
kot toliko drugih.

Trava je zelena
in reka teče
kakor vedno.

Ti si onkraj
gozda
jaz na mostu:
in nebo je modro,
tako modro
kot
nikoli.

Tovariš,
ne poznam tvojega imena
in ti o meni
ne veš ničesar:
ti si v gozdu
jaz grem prek
mostu.

Noč je,
grozdi zvezd
se srebrijo na nebu
in toliko
jih nisem videla
nikoli.

Kakšna noč!
Že dve uri divja boj
za ta most
in ti si mi blizu
na njem.

Tovariš,
odgovori.
Tovariš,
me slišiš?

Zvezde
so hladne in daljne.
Tovariš,
mrtev si.

Reka teče
proti morju
kot vedno.

1948

Zaseda

Smrt se reži
in se pomika naprej,
zeleno oblečena.
Kričanje
para noč
in poglablja
nebo.
Razleže se jok,
gost
kot megla
nad pristaniščem.
Tesnoba
nas ovije.
Na prste
oprijeta trava
se poleže.
Beli mesec
sije,
bolj bel
kot jaz.

1944

Kdo mi bo odgovoril?

Kje so vprašanja
 in kje odgovori.
 Le tišina
 na obrazih, na vsem.
 Kot kamen neomajna tišina.
 Celo veter
 postane previden,
 če te prijatelj
 ne prepozna.
 Povejte mi,
 na koga bom prisegala
 in po kateri
 temni noči
 bo minilo
 to stoletje.
 Naj si natakнем
 volčjo kožo
 in pogledam nevarnosti v oči
 ali naj se tiščim ovčje staje
 in čakam?
 O vsem tem premišljujem.
 Mrtvi človek
 ne diha več
 in ne kriči več.
 A živi mrlič, i,
 kdo jih prešteje?

Drevored Žrtev.
 Trg Svobode.
 Imena,
 datumi,
 marmorni kamni,
 apno,
 molk.
 Kakšen odgovor na vse to
 le mora biti.
 Povejte mi,
 koliko stane
 človeško življenje
 in potem to ceno
 pomnožite.

Moja mlada leta

Moja mlada leta so se vrnila
kakor brstje spomladi.
Ko sem zapuščala to dolino,¹
nisem mislila, da pridem še nazaj.
Pol življenja je minilo
sredi hudega in dobrega;
jedla sem svoj kruh
in plačala svoj davek.
Ko je čas s svojo kredo
začrtal moje dni
v rodovitno prst,
so pognala korenine nova drevesa
in dež jih poji.
Zrak je poln odmevov,
pogovarjam se s stvarmi
in poslušam srce,
ki udarja svoj tamtam.
Daljna zvezda blede
na robu neba:
tisoč drugih žari.
»Zmerom in nikoli«
sta prazni besedi.
Moji koraki so me
spet pripeljali sem.

1949

¹ Pesnica se vrača v kraje, kjer se je borila med osvobodilno vojno.

Na prelazu Galisia¹

Gora je spala
vso dolgo zimo.
Prelaz Galisia
je varoval svojo skrivnost.
Bele odeje
zasneženi vrhovi
zvezde se brezbržno
zrcalijo.
Hladne
najhladnejše
decembrske noči
sem preležala v dolini
na slami, strmé v prazno.
Mislila sem na goro
kot na sovražnico
in pozabljala
na encijan.
Tovariši so moževali
o bojih.
Orožja je bilo malo
obleke pa vse raztrgane.

1949

¹ Prelaz na francoski meji.

Človek

Na malem trgu
 je strojnico postavil
 človek,
 ki ni bil
 mitraljezec.
 V nizki travi
 se je encijanček
 boječe
 zapiral.
 Nebo
 je rdelo
 in temno žarelo
 ob sončnem zahodu,
 na listju pa
 Van Goghova rumenina.
 Človek je bil sam,
 z opaznimi
 madeži potu
 na srajci.
 Za ovinkom,
 po strmem klancu
 se je bližal
 sovražni kamion.
 Človek je počepnil
 in koleno uprl
 ob tla
 in mašince je zaregljala
 ta ta ta ta ...
 Zazvenela je visoka nota
 tan ...
 Nebo
 je rdelo.
 Tudi zemlja je zardela,
 na listju pa
 Van Goghova rumenina.

napisana leta 1948

Ustrelitev

Ulovili so ga
in vedel je takoj,
da zanj ne bo
drugega dne,
ker ta je zadnji:
zadnji čisto zares.
Odpeljali so ga
kraj gozda
na krpico
zapuščene zemlje.
Suh in razcapan,
čakal je stoje,
lačen kruha
in ljubezni.
Večerne sence
so se spuščale;
ledeni december ga je grizel
v roke in obraz.
Samo drevesa
so ga videla pasti
in kakšna ptica,
ki je ob streljih zbežala.
Potem je nastala tišina.
Krvave rože
so se zarisale v sneg.

napisana leta 1949

Odmev njegovega krika

Vrnila sem se
na stare steze
in spet zagledala tovariše,
kako ždijo čepe v travi:
s pogledom na ovinku,
z roko na orožju
in z bitjem srca,
ki drobi tišino.

...

...

Fant, ki je padel,
je bil visok in plavolas,
in stiskal je v pesti
upanje na zmago.
Njegovo lice je pobledevalo
na rdeči cunji,
zastrmel se je
v jato letočih ptic.
V zraku je še drhtel
odmev njegovega krika
med zemljo in nebom:
nato je izzvenel.

...

...

Ob mrzlih večerih
se vsiljivo vrača
v moj spomin.
Oglasi se begavo z vetrom,
potem pa znova izzveni.

Streljali so

Streljali so . . .
nato smo zaslišali
krik.
Nekdo je umrl:
eden naših
ali njihov.

Noč je,
samo zemlja ve,
čigavo kri pije.

Dajmo, fantje, po vrsti,
potem se bomo prešteli,
zdaj moramo ubijati,
da pridobimo pravico
do življenja.

*Slovenec*¹

Rekli so mu: »pojdi, prost si«
in odprli glavna vrata,
naredil je nekaj korakov
in željno srkal zrak.
Rafal ga je zadel iznenada,
vendar ga ni presenetil,
niti smrt ga ni začudila
na tuji zemlji,
ker se je zavedal,
da se bori za skupno stvar
proti skupnemu sovražniku.

¹ Naslov *Lo slavo* je dvoumen: knjižno pomeni Slovan, vendar ga Italijani, ki imajo o Slovanih vobče in o »Slovanih« posebej še hudo zmedene pojme, najčešče rabijo za Slovenca. Tudi zato sem se odločila v prid Slovenca, ker je v istem zvezku antologije, iz katere prevajam, drugje govor o Rusu pa o ruskem partizanu Fjodorju, ki jima slovanskega porekla res ne moremo odvzeti.

Partizanska kurirka

Lidia ni jokala,
kljubovala je z molkom
na prestano posilstvo,
telo in misel
pa sta bila en sam krik
in srce je goreče
klicalo smrt.

Zadnja noč

Z nohti je praskal
omet
in na zid celice
napisal ime,
kot oporoko pa pripisal:
»Živela svoboda«.

Noč je prebedel
z obujanjem spominov,
spet je prebral
knjigo svojega življenja.
Malo veselja,
veliko truda,
samó ena ljubezen.

Jutranja zarja je sinjila
mrko in progasto
nebo med križi.
Slišati je bilo
korakanje stražarja
gor dol gor dol
s kratkim in naglim zasukom.

Potem je prišla ura,
zadnja ura.
Vrata so se odprla,
vstal je s slamnjače.
V temnem hodniku
so zamrli njegovi koraki.

*Komandant Martin*¹

...
in gledal je
z neizmernim sočutjem
svoje sovražnike,
ki so se na vse kiplje
trudili, da najdejo vrv,
ker se je konopec
pri prvem obešanju
pretrgal
in jih je gledal
brez sovraštva,
on, ki je umiral
tudi zanje.

¹ Glej opombo na strani 1010.

Sedem medalj¹

ZA PAPANA CERVI

Sedem medalj
se mu na prsih svetlika
za sedem sinov,
ubitih od fašistov.
Takšno je življenje:
treba je nadaljevati.
»Druga za drugo
se žetve vrstijo.«
Eno seme je žito,
potem moka, kruh.
Trava rase
in postane seno.
Oče vzame koso
in gre kosit.

Sedem medalj
kot sedem zvezd,
sedem medalj
v hladni noči.
Dolge so ure:
časa na pretek za premišljevanje.
V tišini bedi
in sam s sabo govori.
»Takšno je življenje,
a ga je moč spremeniti,
narediti bolj pravičnega,
bolj svetlega in poštenega.«

¹ Glej opombe na straneh 925, 941 in 961.

In pot je bila dolga

...
in pot je bila dolga,
zemlja, voda, ogenj
so nam bili tovariši
pa mraz, sneg, lakota,
ljudje, tegobe
in naša puška.
Pesem upanja
je spremljala naše korake
po kozjih stezah
v dneh groze.
V srcu smo nosili
skrivno sporočilo,
ki ga je znalo razbrati
samo ljudstvo,
v pesti pa semena
jutrišnjih plodov:
in tako smo se tedaj
sporazumno zaprisegli,
sklicujoč se na mrliča,
da naredimo življenje
vredno življenja.

Odpor

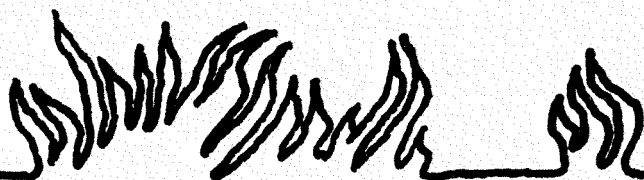
Odpor:
s solzami
in s krvjo
orošena roža,
vzklila si
iz trpljenja in boja,
zato boš živel,
ker imaš korenine
globoko
v zemlji
in v srcu
ljudi.

Ne delajte se, kakor da ne vidite

Spet so se prikazali kljukasti križi na zidovih,
žalostna zapuščina ostudnih morilcev
v tem času, ki je še vedno zapisan smrti,
ne delajte se, kakor da ne vidite.
Nekoč je iz zidov brizgala kri
in zavoljo nje
smo menjali ulicam imena.
Preštejte majhne marmorne plošče:
na tisoče pokončanih življenj
z vrvjo, mučenjem in svinčenkami.
Če nočete, da bi umrli zaman,
ne delajte se, kakor da ne vidite.

Enrico De Vincenzi

MATERI UBITEGA PARTIZANA
TEŽKO SE JE SPOMINJATI ...

Enrico De Vincenzi

(s partizanskim imenom Kid)

se je rodil 27. junija 1920 v kraju Pietraligure (v okolici mesta Savona). Bil je sin italijanskega podpolkovnika. Dne 8. septembra 1943 je bil z italijansko vojsko v Ljubljani. Kakor je vedel in znal, se je na svojo pest vrnil v Ligurijo in se pridružil partizanom. Udeležil se je nešteti bojov in postal politični komisar v oddelku Torcello garibaldinske brigade v diviziji Gin Bevilacqua. Zdaj je pokrajinski podpredsednik Narodnega združenja italijanskih partizanov (ANPI) v Savoni, kjer živi, in član narodnega sveta tega združenja.

Izdal je pesniško zbirko: *Dalla Resistenza ai nostri giorni (Od odpora do današnjih dni)*, 1976, in tri prozna dela: *Fischia il vento (Veter žvižga)*, 1966; *Savona insorge (Savona se upre)*, soavtor R. Badarello, 1972, in *O bella ciao. Distaccamento Torcello. (Zdravo, ljubica. Oddelek Torcello)*, 1975.

Materi ubitega partizana

Ves krvav
v naročju
objokane matere:
ubili so ga.
Mulec¹
z neugnano slo
po življenju:
ubili so ga.
Partizan
z ljubeznijo do svobode
v srcu:
ubili so ga.
Mati
z materino ljubeznijo
v krvi
prenaša bolečino.
Cvet,
ki ga je suša stisnila,
na soncu
ovene in omahne.

¹ Ime mu je bilo Matteo (*Matej*) in bil je star 16 let.

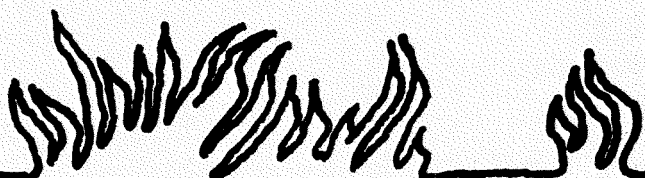
Teško se je spominjati . . .

Najbrž bi kazalo popraviti
ta nagrobnik sredi grmovja.
Čas je skoraj zabrisal
napisano, pravzaprav izklesano ime;
berem samo » . . . tizan«, in datum 1944.
Bržčas je grob partizana,
grob fanta, ki je umrl štiriinštiridesetega;
kdove zakaj je umrl. So ga mar zadeli?
Kajpak, zdaj se je težko spominjati
na tiste davne čase.
Nekateri še obujajo spomine in pripovedujejo;
radi bi, da bi ljudje hoteli zvedeti,
da bi zavzeto poslušali in spoznali.
Kako se varajo;
tudi ime na kamnu je s časom
izginilo kakor kosti;
ostalo ni skoraj nič.

Aldo Farina

SEPTEMBRA 1943
HRIBOVSKA DOMAČIJA
TIŠINA
REPRESALIJA
POŽGANI DOM
POVEJTE, DA NISEM SOVRAŽIL
PARTIZANI
TRENUTEK
TUDI KAMNI
POKOPANA TOVARIŠA
KURIRKA
PADLEMU V VOJNI
NENADOMA SO VDRILI V HIŠO
»OTROK«
PODLEŽ, KOGA UBIJAŠ?
ERMANNNOVA OPOROKA
IN ODŠEL JE
SVOBODA
TANCA
SREČAL TE BOM

Aldo Farina

se je rodil 21. decembra 1918 v Zignagu (blizu mesta La Spezia). Po končanem učiteljišču je nekaj časa učil na osnovni šoli, nato pa so ga vzeli k vojakom. Po 8. septembru 1943 (do 5. maja 1944) je bil ilegalec, nato se je pridružil koloni Giustizia e Libertà (Pravica in svoboda) iz Zignaga. To sprva neodvisno formacijo so 25. julija 1944 priključili Prvi ligurski diviziji. Farina je bil od 1. do 30. maja 1944 komandant skupine, od 1. junija do 31. avgusta 1944 komandant čete in nato (od 1. septembra 1944 do 30. aprila 1945) komandant oddelka. Po vojni se je spet posvetil učiteljevanju, najprej na osnovnih šolah, potem v srednjih. Zdaj, že nekaj let upokojen, živi v Genovi.

Leta 1971 je izdal pesniško zbirko *Poesie di un partigiano ligure 1943/45 (Pesmi ligurskega partizana 1943/45)*.

Septembra 1943

September,
neskončno
dolgo beganje
obupno iskanje
izdane in ponižane
Domovine
po razruvanih cestah,
po zapuščenih trgih,
na vogalu podrtih
hiš,
preganjani od misli,
ali bomo našli vero,
da začnemo znova
in svobodno
zaživimo.

Hribovska domačija

Ko si stopil v revno izbo,
za vse enako je bila
prižgana svetilka,
ogenj,
večerja.

Mati
in oče
sta gledala nate
kot na sina,
vse sta ti dala,
nevarnost
in bridkost
sta delila
s tabo.

Rossano, 8. decembra 1943¹

¹ V zaselku Rossano (občina Zeri v provinci Massa Carrara) je stari Giuseppe De Lucchi posinovil angleškega majorja Gordona Letta in ga preimenoval v Luigija (Alojza). Partizanska skupina, ki ji je poveljeval Lett, je bila vedno toplo sprejeta v tej hribovski domačiji, vse skupaj so pravzaprav šteli za družinske člane.

Major Gordon Lett je bil oficir britanske armade. Leta 1942 so ga zajeli v Tobruku. Leta 1943 je bil zaprt v italijanskem taborišču v Veanu. Dne 8. septembra pred prihodom Nemcev je zbežal v hosto s skupino sojetnikov, kjer je ustanovil partizanski oddelek, ki so ga kasneje imenovali Mednarodni bataljon, ker je bil sestavljen iz Italijanov in tujcev. Po vojni je prejel visoko britansko odlikovanje za hrabrost (Distinguished Service Order), postal je častni meščan mesteca Pontremoli (Massa Carrara), nato pa tudi mesta Reggio Emilia. Leta 1947 so mu v Italiji podelili srebrno medaljo za vojaške zasluge. Lett je svoja partizanska doživetja opisal v knjigi Rossano, ki je izšla v Milanu.

Tišina

Vsi glasovi
so zamrli
ob telesu
ustreljenega.

Zaslišiš tišino,
gluho tišino
završati v
srcu
ljudi.

Chiesa di Rossano, aprila 1944

Represalija¹

Zdaj, ko je nastala tišina
in je legla noč
na oči pobitih,
se pijanci, pojoč,
spuščajo v dolino,
zalezuje jih
odmev,
rdeča topla kri
pa jim teče
med prsti.

Compiano, 19. julija 1944

¹ Compiano je zaselek v okolici Parme. Fašistične skvadre so tam krvoločno ubile 21 prebivalcev.

Požgani dom

Ko so se otroci vrnili domov
in prosili kos kruha,
so našli pogorišče,
a vseeno so stopili
med stare in požgane
židove
pod zvezdami.

Chiesa di Rossano, 3. avgusta 1944

Povejte, da nisem sovražil¹

Ne bojim se smrti.
Mirno, vedro
čakam na uro.
In srce
žarno sije.

Povejte, da nisem sovražil,
ko sem vam zrl v obraz
in ko ste streljali,
sem vam odpustil.

Lavaggirosso di Levanto, 12. avgusta 1944

¹ Župnik Emanuele Toso je bil ustreljen v navzočnosti svojih faranov pred cerkvijo v ligurskem naselju Lavaggirosso.

Partizani

Nepričakovano
kot veter
ponoči
zaslišimo
partizane.

Boječe,
s slutnjo,
da bo gluho zašumelo
kot nevihta,
obstanemo
ob oknih
z drhtečimi
srei.

Termo di Roverano, ponoči 4. septembra 1944¹

¹ Kraj v provinci ligurskega mesta La Spezia.

Trenutek

Vso moč
so zgubile
podobe, ki jih obujam
v tem svetu, ki se obrača
proti človeku,
kjer sovražstvo in sumničenje
sta vedno na preži.

Tudi mrtvi
ne spijo več v miru,
vera in ljubezen pa
blodita v najtemnejši noči.

In vendar je treba
doma spet
zakuriti ogenj.

*Tudi kamni*¹

Tudi kamni,
drevesa
in poti,
v najmračnejših urah
so naši prijatelji,
in imajo besede,
ki jih ni moč pozabiti,
zvezde pa utrip,
ki se ujema
z našo tiho
hojo.

¹ Kamni, drevesa in poti hribov Dragnone, Cornoviglio, Picchiara, Gottero in Penna v ligurskih Apeninih.

Pokopana tovariša¹

Pustite naju spati
z odprtimi očmi,
zazrtimi v daljne sanje,
medtem ko zrnje kali
v brazdah.

Brugnato, novembra 1944²

¹ Dva partizana sta padla v boju ob reki Vara. Nacifašisti so prepovedali njun pokop na vaškem pokopališču, patri pasijonisti (iz redovniške kongregacije Presvetega križa in Trpljenja našega gospoda Jezusa Kristusa) pa so ju vseeno zavili v rjuho in pokopali.

² Kraj v Liguriji.

Kurirka

Nobeden
ne bo nikoli zvedel,
punčka,
s tajno pošto
v stisnjeni pesti,
koliko si se tistega jutra
natekla po snegu
in poledenelih poteh,
da nas posvariš pred
sovražnim pohodom.

Padla si
ob poti,
tik pred
ciljem.

Padlemu v vojni

Z razpetimi rokami
na rdečem snegu,
ta mrtvak
strmi proti cesti
in živim kriči
žgoče besede,
ki sežgejo
ta januarski dan.

Passo del Rastrello, 22. januarja 1944¹

¹ Passo del Rastrello: prelaz (1041 m) na meji med provincama La Spezia in Massa Carrara.

Nenadoma so vdrli v hišo¹

Nenadoma so vdrli v hišo
z namerjenimi puškami
in divjim vpitjem,
in uničili vse,
tudi misli
in najskrivnejša
čustva.

Nemi, brez solz,
negibni otroci
bulijo v matere,
nagnane ob zid
in spremenjene v jetnice
v lastnem domu.

¹ Med okupatorjevo čistko 20. januarja 1945.

»Otrok«¹

Zaveje veter
spominov
in ti, stoje
ob rešetkah,
s snegom, ki naletava
na tvoj obraz,
se svetlo
smeješ
kot beli dan.

¹ Vittorio Brosini s partizanskim imenom Bambino (Otrok), je 22. novembra 1944 rešil tri tovariše, ki so jih obkolili Nemci. Dne 2. januarja 1945 so ga Nemci ujeli in ga 12. marca ustrelili na istem mestu, kjer je rešil tovariše. Pred smrtjo se je svojim morilcem smejal v obraz.

*Podlež, koga ubijaš?*¹

Podlež, koga ubijaš?
Bič, ki reže
umrljivo meso,
krepí duha,
da ne odneha

in duša, ki ji zlo
ne more do živega,
ko prestopi
prag časa,
se zastrmi v tvoj obraz.

Dannenberg, 16. februarja 1945

¹ Italijanskega oficirja in vojnega ujetnika Giuliana Nicolinija so nacisti v Dannenbergu (Nemčija) na smrt prebičali, ker se jim ni hotel ukloniti.

Ermannova oporoka¹

Ni dovolj,
da se neustrašno
poženemo
v smrt.

Moramo jo pogledati
v obraz
in ji iztrgati
močnejši krik
od njenega molka.

Tako je padel
in se skozi prebil
sredi veselega vzklikanja
popotnih tovarišev.

Curva della Rocchetta, 12. aprila 1945²

¹ Ermanno Gindoli je med prodiranjem proti ligurskemu mestu La Spezia padel na čelu svoje skupinice, skupaj z Alfredom Oldoinijem in Oronzom Chimentijem.

² Kraj v občini Borghetto Vara.

In odšel je¹

In odšel je
s krikom v očeh,
z jokanjem v srcu,
ves zgrbljen in zatopljen
v davne pomladi
bolj sinje od sanj.

¹ Mario Dapozzo, član Komiteja za narodno osvoboditev, deportiran v Ginskcken (Nemčija), je umrl 20. aprila 1945.

*Svoboda*¹

Svobodna roža
vrh goré,
dolgo pričakovana
beseda,
diham te,
če se te pa dotaknem,
na mah se zdrobiš
in tanek
jok
pobeli zemljo.

Veppo, pomlad 1945.

¹ Veppo je naselje v občini Rocchetta Vara (La Spezia).

Tanca¹

Prihitim na pomoč,
a na tvojem
ugašajočem licu
je komaj žarek
življenja.

Tako daleč
te je prignala
tvoja
vera?

Objemam
te močno
in med prsti
mi ostane
hlad
tvojega čela.

Colle di Zignago, 4. marca 1945

¹ Partizanski komandant Astorre Tanca je padel v boju skupaj s svojim pomočnikom Mariom Scopesijem.

Srečal te bom

ZA GIOVANNIJA¹

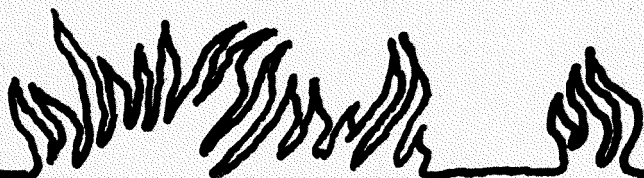
Srečal te bom
na bregu,
onstran
življenja,
negibno
boš čakal
in kakor takrat,
ko si veleval
»Naprej!«,
bo zasijalo
jutro.

¹ Italijanski Giovanni zaleže za enega slovenskega Janeza ali Ivana.

Flaminio Musa

SEDEM BRATOV CERVI
PRVEGA JULIJA V NEVIANU A.
PREČESAVANJE OKOLICE
PREČESAVANJE OKOLICE
POLETJE 1944
MOJA ODEJA
KURIRKA
SPANJE PO PARTIZANSKO
KVESTURA – DREVORED ZMAGE
STRELA
KMET
V BEDONIJI
BREZ MEDALJ
PARMSKI ROMAR
PARTIZANI
ODPOR
ALCIDE CERVI

Flaminio Musa

se je rodil 21. junija 1921 v kraju Compiano di Bedonia (Parma). Odporu se je pridružil že leta 1939, ko je bil dijak na klasičnem liceju Romagnosi v Parmi. Oktobra 1943 je odšel v partizane in se boril v 12., 32. in 135. formaciji brigade Garibaldi. Po poklicu je zdravnik splošne medicine in kardiolog. Zdaj živi v Parmi, je rektor tamkajšnje Ljudske univerze in zdravnik specialist v parmskih združenih bolnišnicah. Ideološko je levičar, književno pa so mu blizu Garcia Lorca, Ernest Hemingway in italijanski pisatelj Beppe Fenoglio. Piše poezijo in prozo.

Doslej je izdal pet knjig. Tri pesniške zbirke: *Così il Figlio divenne padre* (*In tako je Sin postal oče*), 1975; pesmi v narečju Scarfùie (zdi se mi, *Beležke*) in *Il seme nel buio* (*Seme v temi*), 1982. In dve prozni knjigi: *Anima d'una montagna* (*Duša gore*) in *La serpe* (*Kača*).

*Sedem bratov Cervi*¹

Sedem svetov
sedem dni
sedem grobov, bičev, pečatov
sedem krakov
sedem svečnikov,
sedem cerkva:
svobodni
konji
na nebu,
Apokalipsa
Odpora.

¹ Vseh sedem bratov partizanov iz Campegine (Reggio Emilia) so fašisti za represalijo zaprli in ustrelili 28. decembra 1943.

Prvega julija v Nevianu A.¹

Silvio in Giuseppe Di Giunnio
sta se iz spanja prevesila
v smrt
iztrgana
iz družinskega gnezda
in cvrčanje
olja
na žerjavici
nevednih
žensk
je preglasilo
ječanje rose.
Prvega julija, Neviano: bakanal
rjavih srajc,
mrliški prti
v kuhinji
duh
po cvrtju,
onečaščeni
jeziki.

¹ Silvio in Giuseppe Di Giunnio sta bila kmeta v vasi Neviano Arduini (Parma). Prvega julija so tja pridrveli Nemci in vse domače, ki so še spali, vrgli iz postelje. Oba moška so na bližnjem travniku ustrelili, medtem ko so ženske prisilili, da so jim medtem v kuhinji kuhale.

Prečesavanje okolice

Divje
sem tekel
čez žitna polja,
obdana z bodečo žico,
raztrgane hlače
razpraskana koža;
podil sem se ves zasopel
od groze in upanja,
streli med listjem
kot ptičje vršenje.

Bore di Metti, julija 1944¹

¹ V okolici Parme.

Prečesavanje okolice

Pod zemljo, čepe in tiho
kot živali,
iz bunkerja, izkopanega v živo mejo,
pridušen kašelj,
vlekla je sapa in ugašala svečo,
napeto uho
zadržan dih,
poslušali smo korake nad nami
kot zvonjenje mrliču.

Osacca, julija 1944

Poletje 1944

Deževanje
ometa in šip
ob grmenju
nemških kamionov,
ki rijejo po cesti:
visoki
bogokletni plameni
v dolini:
ženske, otroci,
stari,
s culami,
zdihujoči
ponižani
v potu,
v dimu,
brez upiranja;
uničujejoči pepel
nasilja
razdeja travnike
in stare domačije
mojega ubogega
in zapuščenega
ljudstva.

*Alta Val Taro*¹

¹ Dolina reke Taro v provinci Parme.

Moja odeja

Stara vojaška volna,
kot mati si me pokrivala
sredi vonja po nesvobodni zemlji;
nedoločene barve ob zori,
zelenkasta podnevi,
oguljena proti svetlobi
bila si vedno del mene:
potujoči dom
upornika.

Kurirka

Zadeta
se opoteka
obstane
nadaljuje
se zgrudi;
v smrtno
ledeni
megli
ko da
je ni.

Nema
negibna
mrzla
kurirka
sama obleži
sredi ceste.

Spanje po partizansko

V toplem hlevu
s suknjičem na kamnu
za blazino
sem se zvil v klobčič
in leže mislil
na srečo
na razmočeni senik,
na tovariše brez nagrobnika
in nase, ki še živim.

Kvestura – drevored zmage

Komisar
je začel.
Dotikal se je mojega obraza
z rokami
in kot naraščajoči
vihar stresel name
ploho
klofut,
pljunki so mi
polzeli po licih
do koticov ust.
Pod udarci,
z zavezanimi zapestji
z električno žico,
človek –
nemočni kegelj.

1944

Strela¹

Mrtvi
pomodreli
oropani
nepokopani na soncu
brez pokopališkega
zidu:
negibne
lopatе in brevirji,
brez stenov²
strmijo v nebo,
leže v prahu.

1944

¹ Kraj v parmski provinci.

² Sten, lahka pištola – mitraljez, po začetnicah priimka angleških izumiteljev S(hepparda) in T(urpina) in po mestu izdelave En(fieldu).

Kmet

Na travniku
prepojenem
s krvjo
raskave
prašne roke
bingljajo
z lojtnika;
v bližini
slastni duh
po mineštri
se širi iz
onemelih zidov.

V Bedoniji¹

ZA BIRBA

Dvajset
partizanov
je upalo,
da se vrne na prosto.

Devetnajst jih je postrelil esesovec
in se nacejal
med enim mrličem in drugim:
alkoholna megla je zadnjemu
omogočila beg.

Zanj je bila smrt, ko da se igra
na domačih travnikih
ravbarje in žandarje,
smehljaj:
svobodni kmetje
bujno klasje.

¹ Bedonia je občina v parmski provinci. Januarja 1944 so Nemci polovili 40 ljudi med civilisti in partizani, ki so bežali proti Piacenzi. Ujeli so tudi kmečkega fanta iz Bedonije Giuseppeja Gardinija, ki ni bil star niti osemnajst let in se je boril v brigadah Garibaldi s partizanskim imenom Birbo ter bil stalni spremljevalec pesnika Flaminia Musa (partizansko ime: Marco). V kraju Bettola je neki nemški oficir, kateremu so partizani med napadom prizanesli in ga pustili pri življenju, ukazal dvajsetim ujetnikom, naj gredo za njim, češ, da jim bo na lastno pest dal prostost. Zgodilo pa se je, da jih je med enim in drugim kozarcem hladnokrvno pobil devetnajst (med njimi tudi Birba); zadnji se je rešil, ker je bil esesovec že preveč okajen, da bi ga sploh opazil.

Brez medalj

Brez imena,
uniform,
vpoklicev k vojakom,
na hribih
brez letnih časov,
raztrganci
z materinim brašnom,
živi,
mrtvi,
ranjeni, izgnani, ustreljeni,
mučeni,
z zemljo obteženi,
vedno in samo
ljudje
brez medalj.

Parmski romar

Temno bežanje podnevi. Strah:
srce, ki je razbijalo v prsih.
Zorana njiva s snežno odejo.
Blato se je oprijemalo
preširokih čevljev,
golih nog.
Čez dolgo časa
umite noge
v prosjnosti
ledene reke,
da ne bi puščal za seboj
sledov zverem.

januarja 1945

Partizani

Iskani,
preganjani,
tujci
v domovini,
izgnanci
doma,
klicani
brez glasu,
proti volji
oboroženi,
v boju,
napadeni,
razhajkani,
zalezovani,
tudi v miru
na poti
in obsojeni
celo
na smrt.

*Odpor*¹

Trup
dve roki
bronena
žica
glava vznak,
ječa
človeka
ki gleda
brez življenja
sončne zahode
na odprtem
morju.

¹ Napis na steli v San Remu.

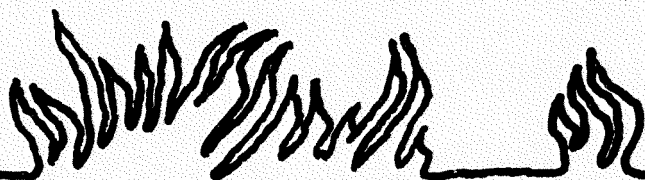
*Alcide Cervi*¹

Zid in
sedem cipres
za sedem
mrtvih bratov
z dolnjega polja
v tihoti
peščevja
vlažnega
od krvi
na železnih okovih;
skozi okna
s križi
svetloba
prinaša
očetu
sveti prah
Strelišča.

¹ Oče že omenjene sedmerice partizanov v pesmi Sedem bratov Cervi.

Maria Panagia

DOMAČIJA
KRAJ USMRTITVE
KRUH
TVOJ DOM
POKOP

Maria Panagia

se je rodila 25. junija 1923 v kraju Bellinzago Novarese (Lombardija). Leta 1944 se je pridružila odporu in postala kurirka v coni Milano–Novara–Busto Arsizio–Bellinzago. Leta 1945 je diplomirala iz zgodovine in književnosti na milanski katoliški univerzi Presvetega srca. Leta 1947 je na isti univerzi magistrirala iz krščanske zgodovine in omike, nato pa se je posvetila poučevanju. Zdaj uči na neki šoli v Novari.

Izdala je štiri knjige. Tri pesniške zbirke: *Tempo fermo (Čas stoji)*, 1964, *Sempre nella memoria (Vedno v spominu)*, 1972, in *Il libro dei salmi e della morte (Knjiga psalmov in smrti)*, 1982. In prozno delo: *Incontro con la Cina (Srečanje s Kitajsko)*, 1974.

Domačija

Vedno bolj staro
bolj škrbasto in bolj črno,
ponovno sem videla hišo duhov
vso zapuščeno
ob robu polja.
Streha se je podrla
in okna so votla žrela
kakor oči brez pogleda,
ki smo jim izpulili trepalnice.
Nihče je ni hotel prej,
ker so pravili, da v njej straši;
odkar pa so fanta ujeli ponoči
med temi zidovi
in ga gnali umret na njivo,
ki se je kopala v soncu,
je ne mara več nihče.
Čas razjeda hišne kamne
in morda spomin
na mrtvega partizana.
On, ki je znal spati
v varstvu neznanih duhov
brez miru,
zdaj večno počiva
pod vzhodnim zidom pokopališča,
pokošen od rafala mitraljeza.

Kraj usmrtitve

Pod vzhodnim zidom
pokopališča
je mesto,
kamor ženske nosijo cvetje.

Obsije ga
jutranje sonce,
ko seže z žarki
do prezeble trave,
ki jo veter ziblje,
in do rdečih opek
razžrtih od časa.

Svetloba je mila
zdaj, ko so krvave sledi
popolnoma izginile.

Kruh

Danilo se je,
ko so te tja odpeljali,
da te pri dvajsetih ubijejo.
Ječa je posušila tvoj obraz,
ni pa ugasnila
žara v tvojih očeh,
v soncu so še bolj zažarele
po dolgi temi
v samici.

Ubili so te in pustili tvoje telo,
kjer so te lahko vsi videli,
tvoja mati pa je ob pogledu nate lahko
izkričala vso svojo žalost,
ne da bi se te smela dotakniti.

Zanjo,
iz žepov tvoje obleke
so vzeli kos kruha,
edini spomin,
spomin na tvojo zadnjo večerjo.

Tvoj dom

Na tvoj dom
je legla tišina.
Tvoja mati in tvoj oče
ne jokata.
Včasih si ogledujeta tvoje stvari
in božata obleko, ki si jo nosil,
ko da bi božala tebe,
tvoje voljne deške ude,
tvoje mlado
gladko lice.

Na delovni mizi
leži orodje,
lepo pospravljeno.
Oblič ne poje več
in ne troši ostružkov na tla
in niti žaga
ne barva kamnov
z zlatim prahom.

Na tvoj dom
je legla tišina.
Tvoj oče in tvoja mati
lomita kruh in jesta,
solze pa počasi polzijo
na beli prt
kot na tančico
tvoje krste.

Pokop

V tvoji mladi krsti
ni bilo belega blišča svilenih tkanin.
Ni bilo cvetja
za pokop
niti trepetavega soja sveč.
Ni bilo mrtvaškega prta
niti usmiljenega giba
in niti boleče in ljubeče besede.

Vsi so molčali ob tebi,
ko te je duhovnik blagoslavljal
z znamenjem križa
in tvoji morilci
so negibno stali v rjavih uniformah
s puškami v rokah,
da ne bi nihče zajokal.

Med štiri deske
iz surovo stesanega lesa
so položili tvoje telo,
potem ko se je mati
z roko rahlo dotaknila
tvojega s krvjo
oblitega čela.

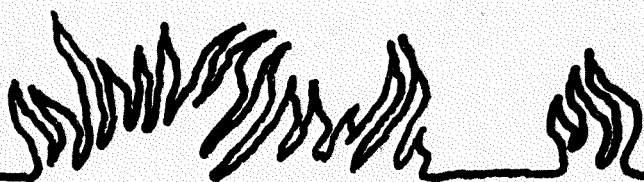
Tako si legel v zemljo
in v tišini se je sklenilo
tvoje kratko življenje.

Francesco Berti Arnoaldi Veli

FANTIČ

LE TISTI ČLOVEK IMA PRAVICO, DA JE SKROMEN

1960

Francesco Berti Arnoaldi Veli

se je rodil 19. maja 1926 v Bologni, kjer živi že od rojstva. V isti hiši je živelo pet rodov njegove odvetniške rodbine. Odporu se je pridružil junija 1944 in bil član manjše skupine, ki je kasneje postala prva gorska brigada Giustizia e libertà (Pravica in svoboda) ter delovala v okolici Bologne in Modene. Udeležil se je več bojov in z italijansko divizijo Legnano prikorakal v Bologno prav na dan osvoboditve (21. aprila 1945). Berti Arnoaldi je bil levičarsko usmerjen, sprva se je ogreval za socializem, pozneje pa za komunizem, čeprav ni bil nikoli aktiven politik. Z literaturo se ne ukvarja veliko, le občasno je pisal v revije Ponte (Most), Mulino (Mlin) in Astrolabio (Astrolabij) itd. Skupaj z Enzom Enriquesom Agnolettijem zastopata FIAP (Italijansko federacijo partizanskih združenj) v izvršnem svetu CVL (Korpusa prostovoljcev za svobodo) v Rimu. V pokrajinskem inštitutu Emilia Romagna je podpredsednik oddelka za zgodovino odpora in osvobodilnega boja. Znani italijanski časnikar in pisatelj Enzo Biagi v knjigi Disonora il padre (Ne spoštuj očeta) obuja skupne partizanske izkušnje in spomine. V njej govori o Checcu (pomanjševalnica imena Francesco), Bertiju Arnoaldiju.

Leta 1965 je izdal pesniško zbirko Cantatine partigiane (*Partizanske popevčice*), deset let kasneje pa prozno delo Coi miei compagni io devo restare (*Ostati moram s svojimi tovariši*).

Fantič

Res je imam samo
sedemnajst let
ampak poveljnik nocoj
ne bi mi smel reči
da sem fantič

Prišel sem
v partizane
ker si to štejem
v dolžnost

Pri partizanih
hočem ostati
dokler ne pridemo
do našega mesta

Jaz sem fantič ampak
na strah še pomislil nisem
kot drugi tudi jaz
znam hoditi naprej

da osvobodimo
naše mesto
in spet zagledam
njene nasmejane oči

Da spet vidim
mojo ljubico
Si slišala?
Prvič sem ti

rekel ljubica
in še zavedal se nisem
premila Rosanna
moj cvet

Le tisti človek ima pravico, da je skromen

Le tisti človek ima pravico, da je skromen,
ki se mu ni treba sramovati
opravljenega dejanja
izgovorjene besede.

In to je tvoja čednost, prijatelj
braniš se, ko o tebi govorimo,
in se molče vznemiriš
in potrpljivo zmajaš z glavo.

Jaz nisem tak, saj kolnem zaradi
razočarane ljubezni in protestiram
ves spremenjen od prevar. Neprava
sled nasilja razvname grozljiv
odmev v votlih mislih.

Če pa ni zmožno moje srce
pozabiti žalitve, če se mrznja
v spominu vozla in ne umolkne,
oprosti mi vsaj ti, Parri,¹
zavest naše zavesti.

¹ Ferruccio Parri je bil med drugo svetovno vojno podpoveljnik Korpusa prostovoljcev za svobodo v Italiji. Po vojni se je udeleževal politično in opravljal nešteto zelo važnih služb in nalog. (Za izčrpnije podatke glej knjigo Dorčeta Sardoča *Tigrova sled*, Založništvo tržaškega tiska in Založba Lipa, 1983.)

1960

Tvoji senci posvečam
to ježno
in besno ihtenje
o moj mili prijatelj
tvoj daljni glas
se zmerom oglašča
v noči
mojega srca

Tebe ki se nepomirjen
vračaš in tukaj
večno živiš
tebe objokujem
predragi
drhte od jeze
ki me skrivoma in trpko
spremlja
nocoj

Ne zverinskega rablja
ki je pahnil
tvoje izčrpano truplo
v temo
na oelsenski cesti¹
pač pa preklinjam vse
tiste ki jih ni prestrašila
nora popolnost
sovraštva
izrisana v besedah
ki so nas jih učili
prav tisti ljudje
ki jih zdaj prevzema
le strah
da zgubijo denar.
Jaz kričim
kričim in jokam
ker čutim zemljo
ki napolnjuje tvoja usta
Giuliano

¹ Oelsen, nemški kraj. V njegovi neposredni bližini (v Flossenburgu) je bilo taborišče, v katerem je umrl pesnikov prijatelj G. Benassi.

